

P r v n í

ČITANKA A MLOVNICE

pro

katolické školy

v císařství Rakouském.

Prodává se nevázaná za 13 n. kr.
Vázaná na hřbetě v plátně za 20 „

V Praze, 1863.

V cis. král. školním kněhoskladu, v Karlově ulici
číslo 190--1.

3329.

Připomenutí.

Ve veřejných školách nesmí se, lečby ministerium duchovních záležitostí a vyučování dopustilo výminku, žádných jiných kněh užívat, nežli které jsou předeepsány a kolikem nakladatelstva školních kněh znamenány, aniž se smějí prodávati drah, než za cenu na titulu udanou.

φ

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PEDIAGOGICKÉ FAKULTY
UNIVERZITY KRÁLOVÉ

Signatura V 399

Inventár. č. 200973

Oddělení první.

1. Cesta do školy.

Ze pěti chalup chodily děti do školy přes dva vrchy. V letě bývala jim cesta veselá, hůře bylo v zimě. Šestiletý Antonín byl nejslabší z nich, ale dobrý chlapec; všickni ho měli rádi. Silnější mu prošlapávali ve sněhu cestu a přes lávku ho převáděli. V čas nepohody nosíval ho otec na zádech až na druhý vrch, a přicházel odpoledne jemu naproti.

Jednou padal od rána sníh a vítr dělal vysoké závěje. Děti se na cestě k domovu velmi unavily. Antonín nemohl postačiti starším a nařikal, že jest otec ve mlýně a že dnes pro něho nepřijde. Desítiletá Marie ale těšila ho: „Neplač, já půjdu s tebou pomalu; chlapani půjdou napřed domů a řeknou mému otci, že ho prosím, aby pro tebe přišel se sánkami.“ Chlapani pospíšili, a otec Mariin, nejbližší chalupník, přišel a dovezl na sánkách Antonína domů.

Synu, budeš-li pozorovati, naučíš se, a zamiluješ-li poslušátní, moudrý budeš. S i r a ch.

Zlato a drahé kamení jsou rtové umělci.

Jen blázni pohrdají učením.

P ř í s l o v í.

2. Rodiče a děti.

Rodiče žijí, šatí a ošetřují děti své, nelitují ani práce, ani nákladu, vedou je ke všemu dobrému; v kázni a v bázni Boží je vychovávají a učiti dávají věcem a uměním užitečným.

Děti, nezapomínejte nikdy na dobrodiní, kterých vám rodiče prokazují! Poslouchejte, ctěte, milujte jich; oni prvé milovali vás. Pamatujte si, co praví Písmo svaté: Synu, slyš kázeň otce svého a neopouštěj přikázání matky své! Nezarmucuj otce svého! — Synové, poslouchejte rodičů svých v Pánu, nebo to spravedlivé jest. Cti otce svého i matku svou; to jest přikázání první se zaslíbením, aby dobře bylo tobě, a abys dlouho živ byl na zemi.

3. Vázané.

Zeitra bude neděle a svátek našeho milého otce: a co mu dáme vázaného? ptal se šťastlých Václav

své starší sestry. „V zahradě naši kvete kvítí; uděláme kytku a podáme mu ji,“ odpověděla sestra. S sly oba k matce a řekli, co by chtěli udělati. Matka schválila jejich úmysl.

Časně ráno vstaly děti a natrhaly kvítí; matka udělala z nich pěknou kytku; a když byla hotova, děti svátečně se přistrojily a šly k otci. Dceruška říkala mu své přání a děkovala jemu za wšecha dobrodini; malý Wáclaw podal mu kytku. — Otec políbil dítky a pravil: Po-
těšily jste mne svým přáním a dárkem. Abych vám ale opatřiti mohl, čehož potřebujete, proste Pána Boha, aby jako posawad i dále mně a wšší dobré matce dal zdraví a požehnal práce nasse! — A za chvíli šly děti s otcem do kostela, a modlily se za své rodiče.

4. Stvoření světa.

Všeliký dům bývá od někoho vystaven; kdo pak všechny věci stvořil, Bůh jest. Sv. P a v e l k Židům.

Na počátku nebylo kromě Boha ničeho. Bůh pak stvořil nebe i zemi s vodami všemi. Země byla ještě pustá; tma ji obcházela hustá, až pak řekl Bůh: Bud světlo! i hned světlo tmě prolétlo; a tak první v světě den od Boha byl rozsvícen.

Po druhé di Bůh: *Bud' obloha! Na slovo, jak vyšlo od Boha, modrala se nebes báně.*

Po třetí zní slovo Páně: *Vody ať se v moři shromáždí! Země pak vysušená nech se bylinami zelená, stromy nech se s ovocem ukáží! Bylo hned, co Pán chtěl mít.*

Po čtvrté když počalo se dniti, pravil Bůh: *Na nebi slunce ve dne chod', měsíc v noci hvězdy vod'! Boží moci tak se stalo, slunce ve dne panovalo, měsíc v noci.*

V pátý den Bůh di: *Ve vodě, a v povětrí živi budte všelijací živočiši, ryby, ptáci! A jak vyslovil to Bůh, byl těch živočichů druh.*

V šestý den pak přemnohá zvířata Bůh stvořil čtyrnohá, a naposled dle obrazu svého, člověka oživeného.

A den šestý když byl minul, v sedmý Pán Bůh odpočinul, a chtěl také, by ten den od lidí byl posvěcen.

5. Sucho.

Pršelo několik dní; děti se mrzely na dešť a řekly: *Bodej by bylo na vždy po dešti!*

Přestalo pršet, slunce stále jasně svítilo, a celý měsíc nebylo viděti ani mráčku po obloze. Suchem ale vadnulo kvítí v zahra-

dách, na pastvištích vyhořela tráva, a len byl, jakoby ho spálil.

„Vidíte,“ pravila matka, „že dešť je tak potřebný jako slunečné jasno. Nemoudří lidé nebývají spokojeni s povětrím: jedni by chtěli pořád jasno, a jiní v tu samou dobu dešť. Bůh obojímu vykazuje svůj čas.“

Navštěvuje Pán zemi a svlažuje ji, a obohacuje ji úrodou. Oblaky naplněny jsou vodami, a v krupějích deště veseliti se bude zrostlina. Žalm 54.

6. Moudrost Boží.

Kdo vystihl Ducha Hospodinova? Kdo rádcem jeho byl a něco mu oznámil? S kým se radil Bůh, aby mu přidal rozumu? Kdo jej vyučil umění?

Nesluffi říkati: Proč jest toto? nebo wsecky věci tu potřebě stvořeny jsou. Nesluffi říkati: Totol jest horšši nežli ono; neboť wsecky věci časem swým schváleny budou.

Cokoliv Bůh stvořil, dobré jest.

Hospodin moudrosti založil zemi, opatrností utvrdil nebesa, uměním jeho protrhují se propašti a oblaťové vydávají rosu.

U Boha je moudrost swrchowaná.

7. Pán Bůh dobrý je.

Jak se nebe, země skvěji překrásně, vše to mluví ke mně: Pán Bůh dobrý je!

Sluněčko se směje, zem se raduje, ptáček mile pěje: Pán Bůh dobrý je!

Obilíčko, kvítí, sad i háj i luh, všechno radost cití, že jest dobrý Bůh.

Dobrý's, Pane Bože, laskavý jsi k nám; než co já, ubože, za tvou lásku dám?

Tys mi dal dušičku, tu Ti daruji, neb Tě v mém srděčku velmi miluji.

Milovat Tě bude vždycky ditko Tvé; nebo vidím všude: Pán Bůh dobrý je!

Z lásky ujal se nás Hospodin; z lásky k nám dal Pán náš Ježíš Kristus podle vůle Boží krev svou; dal tělo své za tělo naše, duši svou za duši naši. Sv. Kliment Římský.

8. Bůh všechno vidí.

Jeník byl sám doma se starší sestrou Annou a pravil jí: Najděme si něco na zub!

Sestra řekla: Ukaž mi jen místo, kdeby nás nikdo neviděl.

Pojdme do komory na smetanku! vybízel Jeník.

Anna odpověděla: Nádenník štípá na dvoře dříví, a uvidí nás.

Tedy otevřeme almaru v sini! tam je med,
řekl bratr.

Do sině vidí sousedka, pravila Anna.

Pojďme tedy do sklepa na jablka! tam je
tma; tam nás nikdo neuvidí.

Anna odpověděla: Bratře, myslíš-li oprav-
du, že nás ve sklepě nikdo neuvidí? Ničeho-li
nevíš o oku Božím, které proniká zeď i tmu?

Jeník se zarazil a za chvíli pravil: Máš
dobře, milá sestro! Na to jsem já v tu dobu
nepomyslel. Bůh nás vidí i tam, kde nás oko
lidské viděti nemůže.

S nebe patří Hospodin a vidí všechny syny
lidské; který stvořil srdce jednoho každého z
nich, zná také všechny skutky jejich.

Hospodin zná i myšlení lidská.

9. Neděle.

Celý týden od ranního šera otec plné
ruce práce mívá, že mu ani do večera k od-
dechnutí kdy nezbyvá; sotva ráno slovo poví
dítěti, honem musí k dílu běžeti.

Až pak slavný zvonů hlas ohlásí neděl-
ní čas, matka říká: „Dítě věz, neděle, den
Páně, dnes!“ a mne veselá zve do kostela.
Slovem Božím poučen, požehnání účasten, od-
poledne s otcem pak chodívám z dědiny po-

kojně do polí, a s potěšením se dívám na role a na zahrady, na vinice, louky a sady po bohatém okolí. Otec ukazuje a mne poučuje: „Hle to stvořil Pán Bůh vše pouhým slovem moci své; tomu všemu růsti dává, našim pracem požehává.“ Těší mě to podívání, těší mě to rozmlouvání. A ta radost a ten ples vrací se mi opět dnes!

Kdo chce k Bohu přijíti, věřiti musí, že Bůh jest, a že odplatu dává těm, kteří ho hledají. Bez víry nelze se líbiti Bohu. Sv. Pavel k Židům.

Totoť jest život věčný, abychom poznali pravého Boha, a kteréhož poslal, Ježíše Krista. Sv. Jan. Kap. XVII.

10. Bůh všudy přítomný.

Ejhle jak měsíček spanile vychází! kolik ho hvězdiček na nebi sprovází! Jak tuto noc tmavou měsíc ozařuje: tak pán Bůh svou mocí všecko naplňuje. On nás všecky vidí, je všudy přítomen na zemi u lidí i v nebi zároveň. Tam kde moře leží, tam kde slunce běží, kde zahrady kvetou, kde se skály věží, v městech i na poušti, mezi dolinami, v palácích chalupách i zde — Pán Bůh s námi.

Duch Páně naplňuje okršlek země: a ten, kdo zdržuje všecko, zná každý hlas. (Kniha Moudrosti).

Kdo se ukryje ve skryších, a Bůh jej neuzří? zdaliž nebe i zemi Bůh nenaplňuje? (Jeremiáš).

I kdybych chodil u prostřed stínu smrti, nebudu se báti, nebo Bůh se mnou jest. (Žalm 22).

11. Modlitba chudobného dítěte.

Rosina, chudobná vdova, matka pěti osiřelých dětí, pravila k nim: Děti, nemám ničeho, co bych vám dala k snídani a k obědu. Mám s vámi tolik práce, že nic vydělati nemohu. Proste milého Boha, aby vám pomohl neb on jest bohatý a mocný, a sám praví: „Vzývejte mne v den soužení, a já vytrhnu vás.“

Vojtišek šel bez snídaně do školy; a že byly u kostela dveře otevřeny, vešel tam a klekl před oltářem. Nikoho neviděl; i počal se modliti nahlas: Milý otče na nebesích, my nemáme co jíst. Matka naše nemá ani chleba ani mouky. Dej ty nám něco k jídlu; sic bysme i s matkou umřeli hladem. Pomoz

nám; tys bohatý a mocný, a slíbil jsi nám „Vzývej mne v den soužení, vytrhnu tě!“

Tak se pomodlil Vojtěch a šel pak do školy; a když domů se vrátil, spatřil na stole veliký pecen chleba, mísu mouky a košík plný vajec. — „I chvála Bohu! již neumřeme hladem. Matinko, to nám anděl přinesl?“ ptá se chlapec. „Ne dítě,“ praví matka. „Bůh ale přece vyslyšel tvou modlitbu; vzbudil nám dobrodince. Když jsi před oltářem se modlil, klečela paní ze zámku v zamřížené modlitebnici. Tys ji neviděl, ona pak viděla tebe a slyšela modlitbu tvou; ona byla andělem, kterého Bůh poslal k nám.“

Vidíte, milé děti, když je nouze nejvyšší, bývá pomoc nejbližší.

12. Louka.

Na zelené louce kvítí ve všech barvách vykvétá, a když slunce ráno svítí, rosou louka posetá v lesku perlovém se třpytí. Bůh, jenž tolik živí broúků, ptactvo pérím odívá, květovaným tuto louku kobercem tím pokrývá. Když tak sličně polní kvítí šatí Pán Bůh v

jarní čas: jak by neměl přiodítí, milé dítky, také vás! Jak by neměl návidětí vás ten Otec pečlivý: však jste jeho drahé děti a on o vás dobře ví! Nenaříkejte, vy chudí! Bůh vám dobrodince zbudí.

13. Pěstounka.

W morawské dědině bydlela obstarlá wdowa, Dorota jmenem. Zemřely jí dvě krásné děti na osýpky, a manžel její, správny sedlák, také brzy po nich na věčnost se odebral. Po smrti jeho pronajala statek za wýnosný plat ke své obživě; sama si wymínila byt w čisté světnici a zahradu. Sediné její potěšení bylo opatrowat chudobné malé děti. Nádennické matky přiuáštěly k ní své dítky, a ona je celý den hlídala a také živila; proto jí říkali wůbec pěstounka. I wětší děti přicházely k ní, a ona jim pěkné příběhy powídávala, obrázky ukazowala a wšeliké věci wykládala. Přiwětliwá byla a mezi dětmi weselá; jen w úmrtní dny manžela a dítek bylo na ní znáti truchliwost. —

Když bylo jednou zase několik dítek sousedních u ní, přišel slepý žebrák otrhaný a wetwáří velmi zohawený, a žádal o almužnu. Wlidně dala mu pěstounka míšku polnohy a kus

chleba; a na její otázku, odkud by byl, odpověděl ubohý a wyprawoval dále, že byl až do desátého roku švárny chlapec veselý a sličné tváři a bystrých očí, až pak onemocněl na ošhpy. Konečně našel slepý: Š bych byl tehdaž zemřel! Pánu Bohu se wšak líbilo mne uzdrawiti, ale se ztrátou zraku a s ohyždnou tváří! —

Děti uštrnulý nad ubohým a pěstounce wstoupily šze do očí; špamatowala se, jak by jí srdce bolelo, kdyby její dítky na živě byly ostaly, ale o zrak přišly. Bohutá wyšla na chvíli wen, a w duchu se jí ozýwala slowa trpělivého Joba: Bůh dal, Bůh wzal; buď jméno Páně pochwáleno.

14. Skřivánek.

Co tě, skřivánku, ze sna budí, co tě tak časně z lůžka pudí? Ještě slunéčko za horou dli, ještě hovi si dobrý i zlj. Koho tak vroucně zpěvem slaviš? kam se ubiráš? kde se staviš? Ach ty se tratiš mému zraku, již tebe vidím jen ve mraku. Ptáčku milý, jen vzhůru se nes, nad pole, stráně, města i ves, výše a výše k obloze spěj, a zpěvem chválu Tvůrci vydej! Pěj, a já s tebou budu pěti Bohu ke chvále a k oběti.

15. Člověk mini, pán Bůh měni.

Pozdě v noci přijel kupec k hospodě, která ležela hluboko v lese o samotě; vrata byla zavřená, a nemohl se dotlouci, aby mu otevřeli; hladový a žiznivý musel přenocovati pod širým nebem. Přivázal koně ke stromu, rozsvítil lucerňu, aby viděl na svého koně: unaven ale usnul. Zatím strhnul se vítr a shasil světlo; hladový kůň se odvázal a šel na pastvu. Po půl noci probudil se kupec a spozoroval, že svíce nehoří: ale že vál prudký vítr, nerozsvítil. Zdálo se mu také, že je kůň tichý; nehnul se tedy z místa a znova usnul. Teprvé ráno když procitnul, neviděl koně; šel ho hledat, a našel opodál jen ohryzené hnáty koňské. — Pospíšil odtud k hospodě, a zde spatřil vrata otevřená, dům prázdný, vyloupený a lidi v něm pobité. Ustrnul v mysli a pravil k sobě: Zde jsem chtěl si odpočinouti; ale nebyl bych více živ. Bůh dopustil větru váti; a proti mé vůli zhasla svíce. Bez mého vědomí utrhнул se hladový kůň, a vlci ho sežrali; kdyby se to bylo nestalo, bylby mne rehotáním loupežníkům prozradil. — Člověk mini, Pán Bůh měni.

Že Bůh minil dobře tobě,
snadno poznáš v pozdní době.

16. Modli se a pracuj!

Vít a Kašpar začali zároveň spolu chodit do školy, ale nerovně prospívali v umění a v mravech. Onen byl nábožný, pilný, poslušný a ve všem dobře zachovalý, druhý nemodlený, lenivý, zpurný a nepořádný. Na Víta bedlivě hleděl otec, vysloužilý voják, nuzný, ale pracovitý nájemník. Kašpara sotva desítiletého posílali rodiče od jara do zimy husy pást. Otec jeho byl opilec a matka lenivá; pro dluhy v hospodách prodali jim konečně chalupu s polem. Od té doby nechodil Kašpar ani v zimě do školy, ale toulal se ledakde po žebrotě.

Vítovi zemřeli po sobě rodiče, když právě měl vystoupit ze školy. Při zkoušce výroční byl Vít první ze všech; sirotka ujal se místní pan farář, a pan kaplan dále ho vyučoval. Dobře vycvičen vstoupil do latinských škol. V městě se mu našli dobrodinci, kteří mu byt a obědy poskytovali; on pak cvičil děti jejich v počátcích literárního umění. Čtyřadvacetiletý byl vysvěcen na kněžství, a dostal se za kaplana do svého rodného místa.

Nedlouho po tom stalo se, že vyloupen byl mlýn v té osadě, a mlynář nalezen byl zabit; ale v příkopu postížen byl známý tulák a několikrát již trestaný zloděj a loupež-

nik — Kašpar. Postřelený zločinec svíjel se v krvi, a náramnou bolestí trápen požádal kněze. Ctihodný Vít povolán pospíchal k němu, ale nezastihnul zločince živého; zemřelť následkem hluboké střelné rány, která padla ze mlýna, kdež obyvatelé se bránili proti loupežníkům.

Na zlou cestu odchází, kdož nezachovává lined z mládi pravidlo: Modli se a pracuj!

17. Nikdo bez práce neji koláče.

Karel přiběhl domů z toulky a pravil k matce: Chce se mi jísti, maminko! —

Kde jsi pracoval, tam ti dají jísti, odbyla ho matka.

Gladem zhynu, dobrá maminko! z nowa opakoval synáček; a wida, že právě matka z trouby koláče wyndává, wesele zwolal: S tof bude něco pro mne!

Nž někdy jindy; nikdo bez práce neji koláče, odpověděla matka.

Me proč, maminko, na mne se hněwáte? Uchotil se chlapec.

Nemohu wesele myslit býti, když widim, že mám neposlušného a zahálčiwého syna. Dala jsem ti na wůli, abys buď hrách přebíral, anebo sestřičku pořolibal. Sotwa jsi přehrštl hrachu přebíral, wytratil jsi se jako rtuť, a nespátřila jsem tě wíce.

Jenom tentokrát mi odpusťte, zlatá matinko, prosil Karel.

Přebereš-li na čisto celou mísu hrachu, dostaneš koláč.

Chtěj nechtěj musel tedy hladový Karel přebírat hrach, a potom teprvé matka mu dala koláč. Od té doby si pamatoval starou příslovku:

Nikdo bez práce nejí koláče.

Kdo neseje, ten newěje. Co naseješ, to žiti budeš. Mladí ležáci, staří žebráci. Zať dílo, taťovův plat. Ruky kdýž nepřičiníš, samo se neudělá. Práce kwapná nebývá platná. Čas k dílu, čas k jídlu!

18. Mravenec.

Aj ty malý mravenečku, co to neseš v tom ranečku? při takovém prospěchu nepřiješ si oddechu! Víš-li, že se podzim blíží, chceš se opatřiti špiží a si udělati sklad, abys neměl v zimě hlad? O ty stvořeníčko malé, jak jsi pečlivé a dbalé o svůj krátký živobyt, o pokrm a o svůj byt! Rovně pilní druzi tvoji všickni skrovné síly poji, dělajíce vespolek zá-

roven svůj úkolek. Vše se hbitě pohybuje, žádný v ničem nechybuje, každý sílu namáhá, a druhému pomáhá.

Malé, spojené však síly k žádoucimu vedou cíli.

Této pravdě, milé dítě, mraveneček naučí tě.

19. Klasy.

Pohledte, milý otče, na ty krásné, přímé klasy, jak vysoko přerostly druhých, které se nízko až k zemi sklánějí, pravil malý Vilém k otci na procházce.

Utrhni ten vysoko se pnoucí klas a pohleď, jak má mnoho zrn! odpověděl otec.

Vilém utrhnul klas, na všech stranách jej ohledal a ohmatal: ale ani jediného zrníčka nenamakal. Ach, pravil, klas je prázdný! Otec pak jemu připomenul: Všimni si klasu, který se sklání k zemi. Chlapec to učinil, a poznal, že klas je plný bohatého zrní.

Vidiš, doložil pak otec, kdo se pyšně nad jiné vypíná, obyčejně málo v hlavě mívá.

20. Bratr a sestra.

Buďte tísí a dobře se chovejte! Už se vrátím, uvidím, kdo byl hodnější, pravila matka k dětem, k Bojtěchu a Lidmle, než odessla na trh.

Za hodinu se vrátila a přinesla veliký kor-
nout se třesněmi a řekla: Kdo byl hodnější,
toho budou třesně. Děti matku přivítaly a usmí-
valy se mlčky, a žádné z nich neřeklo: „Já jsem
hodnější“.

Matka opakovala svou otázku; a tu Woj-
těch pravil: Viděla byla hodnější; podívejte
se, jak mnoho jí punčochy přibýlo, kterou plete.

Ne, maminko, Wojtěch byl hodnější; učil se
po ten celý čas, a naučil se na paměť celou úlohu
školní: právě mi ji celou odříkával.

Oba jste tedy rovně hodní, oba rozdělte se o
třesně! pravila matka potěšená, že má tak po-
slušné a hodné děti.

21. Trpělivost.

*Stoji jabloň v širém poli, jen Bůh sám
jí pěstuje; každému, kdo přijde k ní, ovoce
své daruje. Žádný ale, kdož požívá, co mu
jabloň pódává, žádný strom ten nezalvá,
žádný neokopává. Člověk divoký přichází,
holí jabloň stryžňuje, tvrdý kámen na ni
házi: jabloň — plod mu daruje.*

*Tak i ty buď trpělivý, ku každému při-
větivý, a to sobě pamatuj: i zlé dobrým
odplacuj!*

22. Moje a tvoje.

Dítě. Natrhejte mi, otče, hrušek!

Otec. Nejsou naše.

Dítě. Vždyť rostou na stromech u cesty.

Otec. Patří buď pánu vedlejšího pole, anebo obci, která je sázeti dala.

Dítě. Sousedův Jeník včera přinesl odtud plnou kapsu hrušek a pravil, že mu vlastník (pán těch stromů) dovolil, aby si jich natrhal.

Otec. Ale nám toho nedovolil. Bez vědomí a povolení bráti, co jinému přináleží, byloby krásti. Ty bys také nechtěl, aby ti kdo bral, co je tvého.

Dítě. Ale což kdybych něco našel na cestě?

Otec. Také to by nebylo tvoje. Najdeš-li kdy něco, a poznáš-li aneb doviš-li se, či věc jest, nemeškej ji dodati, komu náleží. Nedoptáš-li se ho, odevzdej věc představenému v obci nejbližší; ten pak vůbec oznámí dá, aby se hlásil, kdo ji ztratil. Kdo však lituje z lásky k bližnímu udělati několiko těch kroků: nechť na místě věc ležeti nechá; brzy se po ní sháněti bude, kdo ji ztratil, vrátí se a bude ji hledati po cestě a zdvihne si ji sám. Kdo by ale co cizího zdvihnul a podržel, bylo by tolik jako krádež. Ano, kdyby se tajil věci nalezenou, a ta pak u něho byla vypátrána, z těžka by tajič dokázal, že není zloděj, i na dobré pověsti by zajisté ujmu utrpěl.

23. Nepřivlastňuj si, co není tvého!

Chudobný chlapec chodival v letě na jahody, prodával je v blízkém městě, a peníze utržené přinášel matce své, která byla vdova. Pomáhal jí živiti se. Jednou dostal za jahody stříbrný groš; i zaobalil si ho do šátku a pospíchal domů: na cestě však ztratil šátek s penizem. Radost jeho proměnila se nyní v žalost. Plačky obrátil se a hledal po cestě, co ztratil.

Nedaleko města potkal chlapce pán, který vida ho uplakaného, ptal se, proč pláče? Chlapec odpověděl, že ztratil šátek. Pán vyndal z kapsy pěkný hedvábný šátek, a řekl: Podívej se, zdaliž ten je tvůj? Ach, není! smutně pravil chlapec; ten váš je pěkný, můj byl chatrný, ale byl v něm peníz.

I také peníz tu mám, znovu řekl pán, a podával mu dukát řka: Vezmi, je-li tvůj.

Ach, není! s hořkým pláčem odpověděl chlapec; ten je žlutý, můj byl bílý. — malý — stříbrný groš.

Nuže tedy, zdali je pak tento tvůj šátek a peníz? tázal se opět pán, a vyndal z druhé kapsy chlapcův šátek. — Ten jest! radostně volal chlapec, a přijal jej z ruky pána, jenž pak řekl: Skoumal jsem tě, budeš-li mluvit pravdu. Kdybys byl řekl, že je tvůj ten hed-

vábny šátek aneb ten zlatý peniz, bylbych poznal, že jsi lhář: vidím ale, že jsi hodný chlapec. Nyní vezmi také zlatý peniz, já ho tobě daruji. Buď ale vždy tak upřímný a poctivý!

24. Stromořadí.

Z výstavného, lidnatého města do vsi tiché přimá vede cesta; podle ní s obou stran v pořadí nasázeno sstěpné stromowí; w stínu jeho pocestný se chladi, odpočine si a pohowí. S jara když stromowí stojí w květu, libou wíni člověk okřívá; ptactwo zde se zastawuje w letu, a na ratolestech pozpívá. A když w letě ovoce tu zraje, a jablka na sstěpích se rdí, zdá se tady býti částka ráje, jehož anděl k dětem takto dí: Přivykejte, děti, tomu, byste neshkodily stromu; Pán Bůh sám jest jeho půwodce, a chce, aby neshodily ovoce.

25. Nemoudrá žádost.

Povídá se o králi Midasovi, že si žádal, aby, čeho se dotkne, zlatem bylo; i vyplnila se žádost jeho. Midas dotknul se stolu, a stůl byl zlatý; dotknul se stolice, a stolice byla zlatá; dotknul se stěny a prahu, a celý palác byl zlatý. Midas těšil se z toho velice.

Než po chvíli chtělo se mu jísti; vzal pokrm, a pokrm se proměnil ve zlato; chtělo se mu pítí, a na místo wína zachrastily mu o zuby

zlaté krupěje. Ani pokrmu, ani nápoje nemohl užiti; i nařikal: „O já bláhový! Bůh mne potrestal, že mi dal, čeho jsem nemoudře žádal. Nyni hladem umru!“ I modlil se opět, aby od něho odňata byla moc zázračná.

Příslovi:

Kdo chce příliš mnoho, nemívá nic. —
Nuznému se nedostává všeličeho, lakomci všeho.

26. Muchomůrka.

Chudobná nádennice šla do lesa na houby, a vzala sedmiletou dcerku s sebou: Děvče vedle matky pozorně po zemi pátralo. Najednou vesele poskočí, utrhne houbu, přinese ji matce a radostně zvolá: „Podívejte se, matinko, jakou jsem našla houbu! Má krásně červenou kůžičku, a na ní mnoho bílých pupínků!“

„Zahod' ji!“ odpověděla matka. „Nech je sebe krásnější, přec jest houba tato jedovatá; muchomůrka ji říkáme!“

Často, co se krásné zdá,
záhubu jen v sobě má.

27. Zalobnice.

Kateřina ráda žalovala na své spoluškoláčky. Jestli jí sousedka sednula na šat, žalovala; jestli jí v tlačénici na nohu šlápnuly,

žalovala; jestli ji někdo loktem byl ustrčil, žalovala. Podobnými malichernými žalobami vytrhovala učitele z vyučování a radovala se, kdykoliv byl někdo pro ni kárán. Aby těm nevěcným steskům konec učinil, posadil pak učitel Kateřinu na poslední prázdnou lavici, řka: „Sed samotna, aby se tebe nikdo nedotknul, a choď poslední ze školy, aby ti nikdo na nohu nešlápnul.“

Zahanbená Kateřina seděla o samotě, ale cítila, že zaslouhovala tu pokutu pro svou nedůtklivost. Od té doby byla tichá, trpělivá a přívětivá ke všem; odprošovala těch, na které byla předtím žalovala. Dobrosrdečné spolužačky přimluvily se pak u pana učitele, aby Kateřině dovolil seděti vespolek mezi nimi.

28. Lhář.

Konrád spával dlouho a nepřicházel v čas do školy, a když se ho učitel ptával, kde meškal, vymlouval se, že matka mu dala pozdě snídání.

Jednou ledaco naškrábal do své knížky, a pravil učitelovi, že mu to jeho menší bratr udělal.

Učitel mu věřil; aby se ale přesvědčil, navštívil jednou rodiče Konrádovy v den, když nebyla škola. Nikdo nebyl doma, jen Kon-
První čítanka a mluvnice. 2

rád seděl na posteli neoblečen a čmáral něco v knize.

„Aj Konráde, nyní vidím, že nevstáváš časně, a vidím také, kdo v tvé knize čmaříkuje. Tys mě přelhal.“ — Konrád se zamlčel.

Později vešla matka do světnice, a učitel se dověděl, že všickni domácí časně snídají, jen Konrád že se v posteli opozdívá. Od té doby učitel nevěřil Konrádovi, a ten býval častěji ve lži postižen a potrestán. Konečně se mu nechtělo choditi do školy; doma se častěji vylouval, že má hryzení. „Pomohu tobě“, pravil otec, a poslal do lékárny pro lék. Chtěj nechtěj musel Konrád hořký lék užiti, k obědu a na večer nedostal ničeho k jídlu, kromě polévky. Trpěl hlad: ale hryzení pominulo a Konrád nelhal více.

Lháři nikdo víry nedává,
každý sám sebe přelhává.

29. Posměvač.

Hynek spatřil chromého žebráka a ze svévole počal za ním pokulhávati, jakoby sám byl chromý; i předhouil ho a před ním provozoval svou bujnost. Ubohý mrzák to pozoroval a pravil k Hynkovi: „Zlý chlapče, ty se mi posmíváš! Děkuj raději Pánu Bohu, že zdravé oudy máš, a měj se na pozoru, abys nebyl tak bidný jako já!“

Hynek ale vysmál se žebrákovi a hodil po něm kusem bláta s hromady, která vyházená ležela u otevřeného kanálu, do něhož se právě nové trouby kladly. Ano chtěl ještě přeskočiti hluboký příkôp a opakovati z druhé strany svou nezbednost: ale noha se mu smekla, on spadnul do jámy a zlomil si ruku a nohu. Na křik jeho sběhli se lidé a vytáhli ho: on ale zůstal do smrti chromý a nemoha pracovati žebрал, až ho pak hladem a zimou zmořeného a zmrzlého našli kdesi za plotem.

Od koho posměšek pochází,
na toho za chvíli dochází.

30. Dráteník.

Do domu znamenitého pána v Praze přicházival čas po čase dráteník; kuchařka dávala mu drátovati nádobi. Jednou našel kuchyni zamčenou. I pootevřel dvěře u světnice a ohlásil se slovy obyčejnými: „Máte-li co drátovat?“ Ale nikdo se ze vnitř neozval. I řekl sám k sobě: „Jen aby tam nebyl zloděj! Počkám zde a uvidím, kdo vyjde.“

Za chvíli přišel pán domů a počal klíčem otvírati. Dráteník připomenul, že není zavřeno, že asi před hodinou sám pootevřel jen za kliku a o práci se hlásil, a když mu žádný neodpovídal, že čekal zde, ažby někdo z domácích přišel, aby se žádný zlý člověk tam nevloudil.

„Pojď se mnou do světnice,“ řekl pán; a když byl pak našel všecko na svém místě, pravil k dráteníkovi: „Tys poctivý a opatrný člověk!“ a obdařil ho štědře.

S poctivostí nejdál dojdeš.
Opatrnosti nikdy nezbyvá.

31. Domov. Otčina. Národ. Říše.

Domov nazýváme místo, kde jsme se narodili, aneb od mladosti delší čas přebývali. S námi přebývají obyčejně příbuzní; a vedle nás mají příbytky své sousedé, kteří patří do též obce. Milé nám zůstává místo i obydlí, kde jsme byli vychováni a vycvičeni, nech je město nebo vesnice, dvůr aneb osamělá chaloupka. Doma užíváme mnoho dobrého a příjemného. I staří lidé, kteří déle na jiných místech pobyli, spominají si rádi na domov, a po čase vracejí se domů; a nenacházejí-li svých rodičů, bratrů, sester, příbuzných a známých na živě, navštěvují hroby jejich.

Země ta, ku které patří domov náš, jest naše otčina. V ni jsme společně

se svými krajany živi, v ní se rozléhají nám milé hlaholy jazyka mateřského.

Lid téhož původu, jazyka a podobných obyčejů nazývá se národ. Rozličné národy bývají spojeny pod jednou panující hlavou. Země jejich k sobě přivtělené způsobují říši. Taková říše jest veliká vlast naše Rakouská.

32. Radosti všech.

Nenaříkej ve chudobě, že Bůh na tě zapomněl, že pozemských statků tobě a radosti odepřel. Z tohoto vonného kvítí, které krásí lučinu, nejen boháč radost cítí, ale také ty, synu. Líbezně pějící ptáče v loubí lesa temného nezpívá jen pro boháče, ale i pro chudého. Slunce — oko Tvůrce tvého — v modrojasném oblace usmívá se na nuzného jako na tvář bohatce. A ty krásné hvězdy zlaté, ježto našel na nebe, nesvíí jen pro bohatce, ale také pro tebe. Však i tobě, synu, dala ruka Boží země část; nebot tobě darovala živnou, krásnou, slavnou vlast.

33. Rudolf z Habsburku.

Na hradě Habsburku ve Svýcařích žil byl mocný hrabě Rudolf. Jednou jel na lov a

zaslechnul nenadále zvonek; i jel po sluchu, až přijel ku knězi, který nesl nejsvětější svátost. Rudolf s koně slezl a klekna svátosti se klaněl. Když pak se kněz zouvati počal a jíti chtěl potokem rozvodněným, tázal se ho hrabě, kam jde? „K těžce nemocnému“ odpověděl kněz. I hned pobídnul ho hrabě, aby sedl na kůň a tím spíše přinesl útěchu nemocnému. Duchovní přijal nabídnutí; a když se navrátil a koně hraběti odevzdával, pravil Rudolf: „Chraň mne Bůh, abych měl více jezdit na koni, který nesl Spasitele a Pána mého. Podržte jej ke službě církevní!“ — Kněz přijal ten dar. Druhý den přišel hrabě do kláštera panenského, kdež mu vrchní předpovídala: Bůh odmění se vám za ten ušlechtilý skutek a oslaví rod váš!

Roku 1273 zvolili knížata říšská nábožného hraběte Rudolfa za císaře. On pak uvedl celou říši v žádaný pořádek. — Syn jeho Albrecht nabyl Rakous, a stal se pradědem našeho panujícího domu císařského.

34. Povodeň.

Zima roku 1830 byla tuhá a napadlo mnoho sněhu. V měsíci únoru počal náhle táti sníh, a řeky se velmi rozvodnily. Celé moravské pole bylo pokryto ledem a podobalo se ledové pustině. Nižší předměstí vídeňská stála pod vo-

dou; kry ledu se valily ulicemi. Obyvatelé nebyli na to připraveni: nastal veliký nedostatek potravy a zdravé vody. Chudobní lidé volali o pomoc; děti kvílely.

Nenadále u prostřed ledu a velikého proudění vod vyjel dobrotivý arcikníže Ferdinand na loďce do těch míst zaplavených, a rozesílal pomoc, kde a jakkoliv bylo potřebí. A když voda opadla, vyjel na lehkém voze na spustošené pole moravské, a tam též chudobných a nutných slovem i skutkem potěšoval.

35. Přehlička vojska u Verony.

Císař František Josef přehlížel dne 2. března 1852 vojsko na velké rovině u Verony. Za mladým císařem Pánem jelo veliké komonstvo jenerálů a vyšších důstojníků vojenských. Kůň maršála Radeckého začal se spínati; bezpochyby trpěti nechtěl, aby mu kdo jiný místo zastoupil; byl totiž zvyklý jezdit vždy napřed. Aby se starému slavnému vůdci nestala nehoda nějaká, slezl císař Pán, a sám vedl za uzdu vlastního koně, a nabídnul maršálovi, aby si koně vyměnili. Císař Pán přesedl, a pyšný kůň hned se utišil.

36. Vrchnost.

Nebyloby pořádku ani pokoje v domě neb v hospodářství, kde je více dětí a

čeledínů, kdyby každý dělati chtěl, coby se mu kolivěk líbilo. Musí býti někdo, který dětem a čeládce říká, co dělati mají. Otec, matka a děti vespolek nazývají se rodina. Bůh přikazuje dětem, aby ctily rodiče a poslušny byly jich. Podobně čeládka povinna jest poslouchati hospodáře a hospodyně. O t e c jest h l a v a rodiny.

Ve vsi jest více rodin pohromadě, v městě ještě více. Každá obec má svého představeného, který na pořádek veřejný hleděti má. Představení přijímají nařízení od vyšších úřadů. Zákony pro celou zem vydává vrchnost, zeměpán; nařizuje totiž, jak se každý zachovati má, aby nikomu nečinil křivdy. Jako rodiče právo mají kárati děti neposlušných: tak i vrchnost musí trestati občany, kteří přestupují zákon.

Císař Pán jest hlava celé říše. On má k ruce své rádce, úředníky, a moc vojenskou, a tak udržuje pořádek a pokoj v zemi. Každý žádá býti

bezpečení svým životem a zdravím, jměním a ctí. Nikdo nesmí po své vůli zacházeti s druhým. Nespravedlivý člověk by sám svého zisku vyhledával a jinému by křivdu činil. Ustanovený soudce rozsuzuje podle zákona rozepře občanů.

Ozbrojená moc chrání pokoj v zemi, a brání vlast před vpádem cizích nepřátel. Úřady a vojsko jsou všem občanům rovně potřebny a prospěšny; pročež občané nesou náklad na ně. K tomu cíli odvádějí daně.

Clo neb mýto se vybírá na zachování pohodlných cest, silnic, mostů a plavby po vodách.

Jako čelední otec péči vede o rodinu: tak podobně zeměpán vyhledává prospěch všech svých poddaných.

Buďme tedy poddáni mocnostem vyšším! buďte králi, jako nejvyššímu, buďte vojvodám, jako od něho poslaným ku pomstě zločinců a k ochraně dobrých. Dávejme, komu jsme co povinni: komu daň, tomu daň; komu clo, tomu clo;

komu čest, tomu čest. K tomu nás napomínají svatí apoštolé. A sám Kristus pravil: „Dávejte, co jest císařova, císaři, a co jest Božího, Bohu!“

37. Církev.

Ve vlasti své pozemské nepřebýváme na věky. Po smrti připravuje Bůh ctnostným lidem lepší — věčnou — vlast na nebesích. Tam se shledají dobré děti se spravedlivými rodiči svými. Spasitel náš pravil: „V domě otce mého jest mnoho příbytků; já odcházím, abych vám připravil místo.“ — Tuto vlast nebeskou nazýváme dědictví synů Božích, království Boží. Do vlasti té blahosla-vené dostane se, kdo ve zdejší vlasti věrně zachovává přikázání Boží. Na cestu do věčnosti připravujeme se ve svaté obci neboli církvi.

Kristus Pán, zřídil církev, a ustanovil apoštoly za vrchnost duchovní. Svatému Petrovi odevzdal klíče království nebeského, totiž vrchní moc v církvi: jemu pravil zvlášť a apoštolům společně

„Cokoliv svážete na zemi, bude svázáno i na nebi. Cokoliv rozvážete na zemi, bude rozvázáno i na nebi.“ — On vyslal apoštolý s tou též mocí, s jakou sám přišel s nebe.

Apoštolé tuto moc odevzdali svým nástupcům, biskupům. Za viditelnou nejvyšší hlavu všeobecné církve, za nástupce svatého Petra uznává církev svatá katolická římského papeže. Jmeno to znamená otce věřících.

Nejvyšší zákon v církvi křesťanské zní: „Miluj Boha nade všecko, a bližního jako sebe samého“. Každý člověk jest náš bližní. Tím zákonem smiřuje také církev svatá všechny národy, uvádějíc je pod jeden a týž nejvyšší zákon lásky. V té svaté obci jsou všechny národy rozlišeného původu a jazyka shromážděny v jednotu víry, a spojeny jedním svazkem lásky.

38. Svatý Cyrill a Metoděj.

Daleko od nás u moře leží město Tessalonika. V něm kázával svatý apo-

štol Pavel. Obyvatelé města toho byli horliví křesťané, tak že je pochválil sám svatý apoštol. Osm set let později vyslal odtud řecký císař Michael dva bratry, učené kněze, Cyrilla a Metoděje do Moravy, kdež panoval nábožný kníže Rastislav. Cyrill přeložil Písmo svaté a jiné kostelní knihy do řeči slovanské, které tehdaž dobře rozuměli praotcové naši. Oba svatí bratři přišli r. 862 do země moravské, která za starodávna sahala hluboko do země uherské až po řeku Dunaj, a kázali tak horlivě, že se v málu letech všecek lid moravský a slovenský na víru křesťanskou obrátil.

Po smrti sv. Cyrilla r. 869, jmenován byl bratr jeho Metoděj biskupem v těch krajinách na řece Dunaji a na Moravě.

39. Svatopluk a Bořivoj.

Kníže moravský Svatopluk byl velmi mocný. Okolní krajiny poddaly se jemu pod ochranu; od té doby nazýval se králem. Obyčejně bydlíval na Velehradě. Tamž dal se od sv. Metoděje

pokřtiti také český kníže Bořivoj. I jeho manželka Ludmila přijala svatý křest. Kníže Bořivoj vystavěl pak první chrám křesťanský na Levém Hradci a druhý na hradě pražském. Od toho času šířila se víra křesťanská po Čechách. Svatý Metoděj umřel r. 885, a pochován jest v kostele Panny Marie na Velehradě.

40. Synové Svatoplukovi.

Svatopluk měl tři syny, kteří ho přečkali. Nejstaršího z nich ustanovil za svého nástupníka, jemuž mladší měli býti podřizeni. Otec napomínal všech, aby svorní byli a nedělili se od sebe. Před svou smrtí rozkázal přinést tři svázané pruty a podal svazek ten nejstaršímu synu, aby jej zlomil. Když ten toho nemohl dovésti, kázal jej potom i druhému, a konečně třetímu zlomiti: ale žádnému z nich se to nepodařilo. On pak sám rozvázal pruty, dal každému jeden prut a kázal, aby jej nyní zlomil. A když to jeden po druhém beze všeho namáhání byli učinili, použil tohoto příkladu a pou-

čil jich: „Zůstanete-li spojeni ve svornosti a lásce, nepřátelé vás nikdy nepřemohou; jestliže ale pro svár a pýchu říši rozdělíte a nejstaršího bratra poslouchati nebudete, sami se zahubíte!“

Zahynula říše Svatopluka

Synů jeho nesvorností:

Země však, jimž vládla jeho ruka,

Úsudkem Boží moudrosti

Sjednoceny jsou již v dávném čase

Ve slavné říši rakouské zase,

Která posud pevná jako skála

Ve všech strastech neoblomná stála:

Čím horší ji tiskly nebezpečí,

Tím se stala mocnější a větší.

41. Svatý Václav.

Nábožná kněžna česká Lidmila vychovala vnuka svého Václava ve všech ctnostech křesťanských. Vyučovati ho dala v každém dobrém umění, zvláště ale vštěpovala bázeň Boží v útlé srdce chlapečkovo.

Mládeneček velmi rád sloužil knězi při mši svaté, a zachovala se pověst, že mladý kníže sám zaséval pšenici na chléb a presoval víno k té svaté oběti.

Dvacítiletý vstoupil na dědičný trůn české země, zakládal školy a kostely; zvláště zvelebil chrám sv. Víta na hradě pražském. **Vdovy** a sirotky chránil, nad lidem **panoval** mírně, a rovně laskavý byl k **chudobnému** i k bohatému.

Tichá a pobožná povaha Václavova nelíbila se **zemanům**; mrzeli se pro náklad vedený na **kostely**, kněžstvo a žáky, a raději byli by viděli, aby byl dělal útraty na **rytířské radovánky** a **kratochvíle**; i **popudili** proti němu mladšího bratra jeho **Boleslava**. Když byl Václav roku 935 o **posvícení** do Staré Boleslavi přijel a v **noci** do kostela na jitřní vyšel, **přepadl** ho Boleslav, a mečem zasa- dil mu **ránu** u samých **dveří chrámo- vých**; **druzí dokonali** skutek ukrutný.

Lid **hořce** oplakával smrt svatého vojvody, a **počal** ho ctíti jako mučenika **Páně**. **Dosavád** se zpívá starodávná pí- seň o něm:

„**Svatý Václave**, vojvodo české ze- mě, kníže náš, pros za nás Boha, sva- tého **Ducha**, **Kriste eleison!**“

Ty jsi dědic české země, rač pomníti na své plémě, nedej zahynouti nám i budoucím, svatý Václave, Kriste eleison!

42. Sv. Vojtěch a sv. Štěpán.

Druhý pražský biskup Vojtěch pozván byl od knížete uherského Geyzy do města Ostrihoma, aby cvičil jeho syna Vajka. I přišel svatý biskup a získal knížecího syna pro víru Kristovu, a pokřtil ho druhého roku v přítomnosti císaře německého Otta třetího, a dal jemu při křtu jméno Štěpán. Sám pak Štěpán hned na počátku svého panování poručil, aby všichni zajatí otroci na svobodu byli puštěni, i aby křesťanským kněžím a učitelům nikdo nepřekážel kázati slovo Boží. Tak se postaral, aby pohanský lid poznal víru Kristovu a přijal svatý křest, ba i on sám lid poučoval. Pohané povstali sice proti němu: ale Štěpán přemohl je pomocí věrných křesťanů a zvláště slovenského lidu z horních krajů, jejichžto vůdcové byli Poznan a Konec. Lid slovenský o tomto boji posavád zpívá:

Stála bitka, stála za Štefána krála,
takej viac nebudě, kým svět svetom budě.

Stála bitka, stála v tej uhorskej zemi,
bili se junáci s pohanmi Slováci, a t. d.

Svatý Štěpán založil mnoho biskupství a vyslal pak do Říma k papeži Silvestru druhému opata Svato - Martinského Radlu, jenž byl dříve společník sv. Vojtěcha a stal se později biskupem Koločským v Uhřích, a ten roku 1000 v Římě vyjednal, že byla země uherská do počtu křesťanských království přijata, a panovník uherský že byl jmenován navždy králem apoštolským. Na znamení toho daroval papež králi Štěpánovi zlatou korunu a kříž apoštolský. Posud se nazývá náš Císař Pán, jakožto nástupce sv. Štěpána, panovníkem apoštolským.

43. Modlitby Malých.

V kostele.

Vím, že kostel jest Boží dům. Co se tu modlím, andělíček, můj strážníček, nosí k nebesům.

Bohu svému jedinému chválu vzdám, křížek udělám: čelo, ústa, prsa znamenám: † Ve jmenu Otce, † i Syna jeho, † i ducha Svatého.

Na počátku mše svaté.

Zvonem dali znamení k pobožnému modlení. Svíce na oltáři hoří, vzhůru plamen plápolá; k nebi letí mysl má, srdce mé se Bohu koří.

Gloria — Sláva.

Raduji se s anděly, s těmi posly nebeskými, a s pastýři betlemskými klaním se Spasiteli. Zpívati vesele mohu: Sláva na výsostech Bohu! Pokoj lidem na zemi, pokoj s lidmi se všemi!

Modlitba.

Dobrotivý Bože na nebi, dej nám, čeho potřebí! Vypros nám to čistá matičko Ježiše Krista, blahoslavená Panno Maria!

Při Evangelium.

Ježiši, můj Spasiteli, slovo tvé rád poslouchám, a co činiti mi velí, také vykonám.

Kredo — Věřím.

Věřím, že jest jeden Bůh, všeho Stvořitel a Hospodin; a že Kristus, Jeho Syn, spasení nám vydobyl. Věřím, že mne posvětil svou milostí Svatý Duch. Také učí svatá víra, že jen tělo mře a hyne, duše sama neumírá. Pravda Boží nepomine.

Obětování.

Kněz Ti obětuje, Pane, dary požehnané. **Že** jsem živ a že se raduji, jenom Tobě, Bože, děkuji. Ejhle, tuto radost mou měj za obět libeznou.

Modlitba za rodiče.

Bože, dals mi otce i matku mou. **Zdravé** mi je zachovej, a svou mocí udělej, nech mi dlouho živi jsou!

Sanktus — Svatý.

Zvonek zvoní a lid zpívá: **Svatý, Svatý Bůh** náš jest! Duše má jej také vzývá; **Bohu** přísluší největší čest!

Ku pozdvihování.

Jako se pastýřové u jeslí klaněli Tobě, můj **Spasiteli**, tak i já v té době klaním se Tobě.

I tři Králové dary Ti přinesli; kadidlo, zlato ti dali, myrhu Ti obětovali. **Já Tobě** modlitbu obětuji: Ty mi svou milost dej, pravici mne požehnej, nech se s tebou raduji!

Otče náš na nebesích, jmeno **Tvoje** vebíme a **Tvou** svatou vůli ctíme! **Vyslyš** prosby dítek svých! **Dej** nám chleba s potřeby, a pak stánek na nebi!

Sám Syn Boží jediný, **Ježíš** trpěl nevinný; jak beránek tichý zavedený k ohěti trpěl

za světa hříchy. Lépe jest bez viny trpěti, nežli býti zlého vinným, neb činiti křivdu jiným.

Ku přijímání.

Tělo krmí chléb vezdejší, slovo Boží duši sytí, jako manna s nebe daná, Svátost nejsvětější duším dává živobyti.

Ku požehnání.

Než Pán Ježiš do nebe se bral, učenníky požehnal. Křížem, znamením tím Ježišovým, kněz lidi požehnává, ochraně Boží je odevzdává.

44. Písně.

O nejsvětější svátosti.

Svatý, svatý, svatý, svatý vždycky svatý,
Ježiš Kristus s výsosti, v nejsvětější svátosti!

Chorál.

Hospodine, ulituj nás,
Jesu Kriste, ulituj nás,
Spasiteli všeho světa,
Spasiž nás a uslyšiž,
Hospodine, hlasy naše!
Dej nám všem, Hospodine,
Hojnost, pokoj v naši zemi!
Kyrie eleison.

Jmeno Maria.

Maria, Maria! nad slunce jasnější, nad měsíc krásnější, nad perly vzácnější, Maria!

Budiž pozdraveno tvé přesladké jméno na nebi, na zemi, Maria!

Maria, Maria! U Boha věčného, Otce, Syna tvého, pros za nás každý čas, Maria! at nás neopustí v nouzi a těžkosti podle své milosti, Maria!

Maria, Maria! v poslední hodině nech jest mě jediné vzdychnutí: Ježíš a Maria! V těch slovech chci umřít a na věčnost odjít, Ježíš, ach Ježíš a Maria!

Prosba za dušičky.

Odpočňte v pokoji, věrné dušičky,
Království nebeského dědičky.

Na přimluvu tvé rodičky,
Vyved z očistce dušičky

Kriste, dejž jim milost svou,
Nech se k tobě dostanou.

Nám pak živým zde na světě

Uděl milosti své svaté,

Bysme šťastně skonali,

S nimi se tam shledali! Amen.

Oddělení druhé.

45. Zrak.

Očima vidím, mám zrak; oči jsou nástroje zraku. Zrakem rozeznáváme velikost a podobu věci. Obr jest veliký, pídi-mužik malý, skála hrubá, písek drobný, bidlo dlouhé, hůl krátká, hora vysoká, pahorek nízký, studna hluboká, potok mělký, kmen tlustý, větev i haluz tenká, tráva hustá, les řídký.

Polé se měří na dél a na šíř. Silnice v polích bývá přímá, po kopcích křivá a klikatá. Rozeznáváme čáru kolmou $|$, šikmou $/$, vodorovnou $—$, a vlnitou \sim , úhel pravý \perp , ostrý \sphericalangle , tupý \sphericalangle , a kruh okrouhlý \bigcirc . Míč jest kulatý, jablko kulovaté, válec oblý, granát je hranatý.

Beze světla viděti nemůžeme. Z dálky oheň v noci kmitá; od velikého požáru bývá na obloze ohnivá záplava. Dřevo zapálené doutná prvé, pak hoří, pálá a plápolá. Slunce září, hvězdy se třpytí (ligotají), měsíc bledě svítí.

Z blízka vidíme věci lépe, nežli z daleka. Zrak nás někdy klame. Vzdálené věci zdají

se býti menší. Jedeme-li rychle na voze, zdá se, že stromy a jiné věci vedle cesty nám na zad ubíhají. Přímá hůl puštěná do vody zdá se býti zlomena. Máme zvětšovací a zmenšovací skla. Zrak si kazi, kdo za šera neb za soumraku čítá.

Blaze tomu, kdo má zdravý zrak,
slepému zaclání smutný mrak!

46. Barvy.

Světlý papršek rozráží se o hranaté sklo na pěkné jiskrné barvy. Když v podvečer při tichém dešti zároveň svítí slunce, ukazuje se duha na protější straně oblohy. Obyčejně se mluvívá, že duha jest sedmibarevná; jsou však jen tři barvy pouhé a nesmíšené: žlutá, červená a modrá. Smíchá-li malíř barvu žlutou a červenou, dostane pomerančovou, ze žluté a modré dělá zelenou, z červené a modré purpurovou.

Med je plavý, kaštan hnědý, mouřenín smědý, vrabec šedý, holubice sivá, obloha blankytná, modrojasná, mrtvola zsinálá.

Vlasy bývají černé, vrané, plavé, hnědé, ryšavé, rusé, bělavé, u starců šedivé nebo bílé.

O věcech smíšené barvy říkáme, že jsou strakaté (jako straka), kropenaté (jako per-

lovka), pestré (jako tigr a pštros), pěhovité (jako hruška).

47. Klid a hnutí.

Vidím, jestli¹ kdo stojí, sedí, klečí, leží, aneb jestli vstává, sedá, kleká, lehá: jestli jde neb coufá, jestli kráčí, chvátá, běží; jestli kdo nohu zdvihá, kolena sklání, jestli kdo hlavou kývá nebo vrtí, k zemi neb na stranu se chýlí; jestli kdo ruce roztahuje, skrčuje, spiná aneb křížem skládá, neb má-li již ruce roztažené, skrčené, sepjaté, křížem složené.

Živočichové všelijak se z místa na místo pohybují. Červ leze, had se plazí, žába skáče, ryba plove, pták lítá, zajíc běží, kráva bziká, kůň klusá a cválá, hříbě po poli těká.

Voda teče, ve víru se točí; vlna se valí, dřevo po vodě plyne; sníh padá.

48. Sluch.

Sluchem rozeznáváme, jestli kdo šeptá, mluví, volá, křičí. Po hlasu poznáme také, jestli dva spolu rozmlouvají, kdo z nich prosí, kdo poroučí. Rozeznáváme slabý, mírný, silný hlas. Nemluvně kvílí, pláče; děcko žvatlá, neumi mluvití zřetelně. Zpěvák zpívá; veselý směje se, plesá, jása, výská: smutný vzdychá, lká a stýská.

Vitr věje, fouká; věhřice hučí, hrom rachotí. V podzimku sršívá, v letě pršívá. Pramen vře, vaří, pískem chřestí, chrčí. Potok na dole bublá; řeka na spádě ječí. Hořící dříví praská.

Zvon veliký silně zvučí, zvonec malý cinká; zvonek ze skla slaběji klinká, když naň prstem klepneme. Hodinky cvakají, lupají, tukají. Kováři kuji, kladivem buší; vůz po dlažbě drnčí, pilník po železe skřípá, řetěz chrastí, palaš po zemi břínčí. Sníh pod nohama rupá; obutý nohou deptá, dupá, cupá.

Pěstí se tluče, prstem se klepá, rukama se tleská.

49. Hlasy zvířat.

Rozličné jsou hlasy zvířat: Pes vrčí, kňučí, štěká, vůl řve, kůň řehce, býk mumlá, jelen řije, kráva bučí, osel hyká, ovce bečí, zajíc vríská, koza meká, kočka mňouká, myš piští, prase kručí a rochá, opice kvikoce, liška skolí, vlk vyje, lev řve. Holub vrká, husa štěbetá anebo kejhá, kachna káchá, kohout kokrhá, krocán hudruje, kuřátko tipá, slepice kdáče, kvočna kvoká, vlašťovička šveholí, vrabec švihlá, hrdlička se chechtá, vrána kráká, kavka kváká, krkavec krká, kos hvízdá, datlík tekotá, straka rapotá, zvonek zvoní, slavík tluče, klokotá, dedek dudá, kučáčka kuká, výr huhlá, sova buká. Had syptí,

syči, včela bzučí, zába křehotá, čmelák vůči,
brumbál bručí, kobylka cvrká, komár zvinčí,
muška bzí.

50. Hlásky řeči.

V pořádku abecedním.

- „**A**, to pěkné!“ říkáváme,
když něčemu chválu vzdáme.
- B** beránek malý bečí:
nám však zabubnuje v řeči.
- C** mi na jazyku crká,
jako v poli cvrček cvrká.
- Č** tak, jako voda větší,
padající s jezu, ječí.
- D** se jazykem vydupne,
jako noha o zem cupne.
- Ď** se o dáseň (jásno) vyklobne,
když na ní můj jazyk ťobne.
- „**E**, to nechej!“ říká máti,
chce-li dítě mužky bráti.
- F** jak vítr silně fouká,
mezi rtoma ven se souká.
- G** se na podnebi tlačí,
slepičky tak někdy kďáci.
- H** se dechem mírným pouští:
holub houká v lesné poušti.
- Ch** nám silně z hrdla dychá,
bolesti nemocný vzdychá.
- „**I**, to páli!“ dítě řekne,
jestli ohně se dotekne.

- J** jak *i* jen slabě jiká,
jaj! si dětátko naříká.
- K** mi z krku tak huláká,
jako v poli kavka kváká.
- L** se z úst lehounce line,
jazyk-li se k, dásni vine.
- M** v zamčených ústech brumlá;
rozmrzely medvěd mumlá.
- N** svůj průchod nosem hledá,
jako němé hlasu nedá.
- Ň** podivně v nose fňučí,
kočkou mňouká, psíkem kňučí.
- „Ó, já bidný!“** stýská sobě,
ubohý v nešťastné době.
- P** vypískne mnohý ptáček,
písmenu *p* pozná žáček.
- R** mi na jazyku hrčí,
hněvivý psík také vrčí.
- Ř** jak hříbě někdy řičí,
někdy jako křeček křičí.
- S** jak hádě sýpe, syčí,
že se jazyk dechu přičí.
- Š** jak vítr v houšti šumí,
listí také šeptat umí.
- T** se o dásně vytepe,
když můj jazyk na ni klepe.
- Ť** vytukne malý hluk,
jak hodinky tik a tuk.

- U** v povětří z temna hučí,
z hluboka když bouřka bručí.
- V** jen mezi ústy věje,
jako včela vukot děje.
- Y** široké hlásek má
jak i úzká litera.
- Z** mi na jazyku zní
jako zvonek zvučící.
- Ž** podobným zvukem zvučí,
jako chrobák v letu bzučí.

51. Ůich.

Libě voní fiala, růže, karafiát, lilie a jiné kvítí. **Z** oulu zavání med. **V** krámích zapáchá slanina i sýr. Louh v mydlárně ostře do nosu čpí. **V** dílně truhlářské čijeme výpar ze smolného dříví. Plesnivina páchne, mouka tuchne ve vlhku, mrtvé tělo puchne, dým dusí, voda stojatá smrdí.

Není zdravo přebývatí v pokoji, kde jsou voňavé květiny; ještě nebezpečněji jest spáti ve světnicích, kde kamna dým propouštějí. Tak se již mnoho lidí do smrti zadusilo.

52. Cit.

Částky našeho těla jsou tak způsobeny, že hned cítíme, když se jich něco dotýká. Cítíme, jsou-li které věci teplé nebo vlažné,

horké nebo studené. V letě bývá povětrí parné, v jeseni (v podzimku) sychravé, na jaře vlhké. Rozeznáváme věci mokré a suché.

Hmatem se přesvědčiti můžeme, jest-li co měkké nebo tvrdé, drsnaté nebo hladké, hrubé nebo hebké, tenké, končité, ostré nebo tupé. Nejútlejší cit mají konce našich prstů.

Tvrdé věci nedají se prstem smáčkнути. O čem víte, že je tvrdé, měkké, drsnaté, hebké, končité, ostré? Co se ohnouti nedá, ale raději se zlomí, nazýváme křehké, u př. sklo, jehla. Ohebný jest proutek; pružná je klovatina neboli gummi elastikum. Z klovatiny míč vysoko skáče.

Hmatem také rozeznáváme, co je kulaté nebo hranaté. — Jak se dovíme, je-li co těžké nebo lehké? V rukou poznáme váhu věcí. Cent má 100 liber, libra 32 lotů, lot 4 kventliky. Lehčí věci plynou na vodě, nejlehčí vznášejí se v povětrí.

53. Chut.

Okoušením zvidáme, jak co chutná. Sladké věci jsou: fik, hrozinka, zralé třešně a co ještě více? Jak chutná cukr, sůl?

Hořký jest chmel, hořká žluč. Hořký jetel, hořký kořen, hořký lupen, hořká tráva nabyly jmeno od chuti. Potměchuť jest hořká i sladká.

Kyselý je šťovík, ocet a nezralé víno. Nedo zralé jablko jest zabřesklé; trnky a jiné plané ovoce jsou trpké. Mořská voda je slaná; pepř jest perný. Hlad jest jídel koření. Nemírnému všecko jed, i sladký med. Ostrý ocet, tučná, překořeněná jídla a pálené nápoje nejsou zdravé. Léky bývají sice odporné, jsou ale prospěšné. Nemocný pozbývá chuti. Mlsnota sama se trestá. Práce se nedaří, která se bez chuti koná.

54. Duše.

Pět smyslů má člověk: Zrak, sluch, čich, cit a chuť. Těmi smysly vládne duše. Bez duše nemohli bychom viděti, slyšeti, čiti, cítiti, chutnati, ani se hýbati.

Pozorujeme a poznáváme věci, jaké jsou, a rozeznáváme je od sebe.

Co jsme viděli a poznali, pamatujeme, a rozpomínáme se na to; máme paměť.

Co cítíme a myslíme, oznamujeme jiným pomocí řeči; i rozumíme, co nám v té řeči jiní povídají.

Poznáváme a soudíme, co jest dobré a co zlé: i víme, že máme činiti dobré, a varovati se zlého. Máme rozum a svobodnou vůli. Víme také, že nic není ze sebe, a že všecko počátek má od Boha. Bůh stvořil člo-

věka k obrazu svému a vdechnul mu duši nesmrtelnou.

55. Tělo.

Nejen podle duše i také podle těla je člověk nejznamenitější stvoření Boží.

Tělo naše složeno je z mnoha pevných kostí, které jsou k sobě ohebnými vazbami svázány a masem a koží obloženy. Celé tělo propleteno je žilami, kterými probíhá krev; ta vychází ze srdce a opět do něho se vrací. Plícemi dýcháme, a v žaludku přijaté pokrmy zažíváme.

Tělo bez hlavy, bez rukou a noh nazýváme trup.

56. Hlava.

Hlava jest nejvyšší část našeho těla. Vrchu hlavy říkáme temeno; čelo je z předu, týl v zadu; po stranách jsou skráně a uši, pod čelem v důlcích oči. Obočí jmenujeme řadu chloupků na obou koncích čela; chloupky ty zadržují pot, aby nevtékal do oka. Oči jsou chráněny klapkami; zavírají se, když spíme, aby do nich padati nemohl prach. Za řasy na klapkách muška v letu se chytá, která by nám bolest způsobila, kdyby do koutku vletěla a vězet zůstala. — Prostřední částky obličeje jsou nos a líce, pod nimi ústa a

brada. V dásních zasazený jsou dvě řady zubů; k nim sahá jazyk.

Učenému člověku říkáme učená hlava. Otec jest hlava rodiny. Hlava říše rakouské jest Císař Pán; hlava církve viditelná, římský Papež.

Hlavní město říše rakouské jest Vídeň.

Hlavní chrám Páně v Praze jest chrám svatého Víta na hradě, v Ostrihomě chrám sv. Vojtěcha, v Olomúci sv. Václava.

Uhlavný nepřítel jest, kdo nejvíce škodí. Co není v hlavě, bývá v nohách, to jest: nač se zapomnělo, pro to se musí jíti. Svémyslný svou hlavu má. Dobrá vůle koláče jí, zlá hlavu tepe. Kde není hlavy, není řádu. Kolik hlav, tolik smyslů. Tluč hlavu o stěnu, co si vytlučeš?

Jsou také věci hlavě podobné, jako: hlava cukru, kapusty, hlava u sloupů, hlava špendlíková, hřebíková. Zelná sazenice slove hlavatice, proto že hlavatí, když roste; dostává totiž vždy větší a větší hlavu.

57. Ruce.

Ruka naše má troji ohyb, u ramenou, v loktech a u dlaní. U každé ruky máme čtyry prsty a jeden palec. Prst má tři klouby. Ruka otevřená sluje dlaň, zavřená pěst, sevřená hrst. Jako pravici, tak i levici měli bysme

rovně cvičiti. Veselý rukama tleská, hořekující rukama lomí. Zaháleč mívá ruce založené. Pilnému vše od ruky jde. Kdo umí psáti, píše vlastní rukou. Umělý písař má pěknou ruku.

Opice má čtyry ruce. Veverka drží ořech předníma pazourkama. Slon nosem trávu trhá.

Ruka jest nejmělejší oud člověka: dobývá potravu, dělá oděv, staví domy a věže, kopá rudy, chytá ryby a ptáky. Ruka vládne bujným koněm a řídí ohromného slona. Řemeslná, umělá, mistrovská ruka se chválí.

Zloději se říká, že má lepkavé ruce neb dlouhé prsty. Chudobný na svou ruku se živí. Ruka ruku myje. Bůh nad námi ruku drží. Není skrácena ruka. Páně!

58. Nohy.

Na nohou stojíme a z místa na místo se pohybujeme. V nohách jsou kosti nejsilnější; proč? Jiná jest noha člověčí, lví, kravská a koňská. Kůň má kopyta, kráva paznehty, lev tlapy, ptáci pazoury a drápy. Nohám zajíců a jelenů myslivci říkají běhy. — Rozeznáváme velikou, malou, širokou, úzkou, útlou a tlustou nohu. Svrček nohy nazýváme nárt, spodek chodidlo, zadek patu. Předek spodní kosti sluje holeň, zadek lýtko; výše jsou kolena, nad nimi stehna.

Kolik prstů máme na nohou? Kolik kloubů má každý prst?

Která zvířata nemají ruce? a co mají na místě rukou? Jsou ptáci také čtvernozi? Která zvířata nemají noh? Co mají ryby na místo noh a křídel?

Kulhavý na nohu napadá. **S** bolestí chodí, **kdo** má v noze trn. **Z** volna se procházíme, **co** noha nohu mine. **Váhavý** nohy vleče. **Rovnýma** nōhama příkop se přeskakuje. **Husa** o jedné noze stává. **V** nohy se dal, **praví** se o tom, **kdo** utíká. — **Skoupý** k almužně má lenivé nohy.

Stůl, **stolice** a **postel** mají také nohy. **Sloupy** u **stolic** a **stolů** jsou podobné nohám.

59. Zvířata čtvernohá.

Zvíře má také duši; hýbe se, kamkoli chce, vidí, slyší, čenichá; má chuť i cit. **Potravu** bere hubou, která u velkých zvířat sluje tlama. **Potravu** zažívá v žaludku, a ta se pak proměňuje v krev a maso, aneb v jinou šťávu a měkké tělo. **Zvíře** roste ze sebe a bývá veliké nebo malé, jak podle svého ustrojení býti může.

Zvířata krotká chovají se ve dvorech a domech, a slují domácí; přinášejí mnoho užitku. **Kůň** a **vůl** tahá. **Koně** a **osli** nosí také břemena. **Od ovcí** a **koz** máme chutné mléko.

a vlnu. Požíváme také maso hovězí, telecí, skopové, kozi a vepřové. Kůže volská a kravská, telecí i skopová vydělává se na obuv. Pes nám hlídá dům, a kočka chytá škodlivé myši.

Zvířata polní a lesní jsou plachá a divoká. V našich krajinách máme parohatého jelena, štíhlou laň, bázlivého zajíce, čipernou veverku, krotkého králíčka. I od nich dostává člověk chutné maso k jídlu; k oděvu kůži a srst.

Ke dravým zvířatům počítáme: kunu, tchoře, lišku, vlka, rysa. Lev a tiger přebývá v horkých, medvěd v studených krajinách.

Krotká zvířata živi se obyčejně rostlinami, dravá požírají maso jiných.

60. Ptáci.

Pták je péřím opatřen proti zimě, a lita pomocí křídel. Časem pelichá, dostává nové péří. Zobákem bere potravu.

V domech se hlídá drůbež. Znáte zpěváka, který vyvolává den? A kdo kdáče a krákorá na dvoře? kdo se tam kroutí a hudruje? kdo kýhá a káchá? kdo pod střechou vrká? a kdo se pyšní svým blysknavým krásným chvostem?

Po hlase znáte také opeřené zpěváky zahradní a polní. Kdo okolo domů švitoří? kdo švihlá? kdo v zahradách zpívá, pěnká,

hvízdá? kdo v houšti tluče? kdo v lese kuká, zvoní, dudá?

61. Přelétavé ptactvo.

O jeseň z krajiny naší táhnou milí ptáčkové, kteří na jaře a v letě zpěvem nás obveselovali. Jejich oděničko jest letní a lehké, nemohli by snést tuhé zimy. A kdež by pak pod sněhem a ledem mohli najít červíčka, housenku neb zrněčko, kterými se živí? Odkud by vzali své snídaníčko, oběd, svačinu a večeři?

Když tedy váti počnou větrové od severní strany, stěhují se také zpěvaví ptáčkové naši do teplejších krajín, kde jim milý Pán Bůh stoleček připravuje; táhnou přes hory doly, přes potoky a řeky, ano i přes široké moře tisíc hodin daleko od nás.

Nikdo jim neukazuje cesty; sami se vydávají na dalekou pouť: než ale krajinu naši opustí, obletují známé příbytky, pole a zahrady, a zdají se býti smutní; až pak mladí a staří vespek se shromáždí a huš! odletí pryč.

Vlaštovičky, jiřice, konopky, konipásci, slavici, pěnice, stehlici, červenky, trsařitky, řeháčkové, jikavci, pěnkavy, žluvy, špačkové a holubi lesní ubírají se do krajín zámořských. Mnoho jich ovšem zahyne na cestě, ale větší díl dochází cíle.

Až pak zase jarní slunce hřátí u nás počne, vracejí se nazpět; vlaštovice vyhledává své bývalé hnízdo pod střechou, slavík své křovi, a tam znovu počíná své libezné propěvování.

Naopak ale kvícala a čechetka v letě přebývá v krajinách severních; k nám přilétá teprve v říjnu, a v březnu táhne zase pryč.

Podobně přelétavý pták jest lednáček, jemuž říkají také rybařík, protože se rybičkami živí.

Vůbec pozorujeme, že se všelici ptáci u nás tehdáž ukazují, když potravu v poli neb na sadech najítí mohou. Jak pak ale to předvidají zvířátka nerozumná? Lidé to posud nevyškoumali: kdyby ptáci mluvití uměli, snad by nám to řekli. Tušíme ale, že jim laskavý Stvořitel to vnuknutí vštípil.

62. Hus a kachna.

Husy domácí chovají se hlavně pro péří. Častěji se podškubávají na prsou, na břichu a pod křídly. Jedna husa dává do roka čtvrt libry péří a dva loty prachu. Krmívá se také na sádlo. Brky z křídel na péra se potřebují. Husy milují čistou vodu, a rády po rybnice plovají. K tomu jsou jejich prsty spojeny kožkou. Takovou blánu mezi prsty mají také jiní ptáci vodní. — Husa velmi se

bojí o mláďata, a proto syčí na mimojdoucí; na pastvišti vesele kejhá, v hejně po cestě štěbetá.

Husy divoké jsou štíhlejší než domácí; zdržují se v hejnech po rybnících a jezerách. V září a říjnu stěhují se do teplejších krajín.

Kachny mají krátké nohy, a ty jsou více na zadní částce jejich těla, a proto motavě chodí. Maso jejich jest chutné; peří prý nehřeje tak jako husí. Kachna neštítí se žádného žrádla a šplouhá se i v loužích pro potravu; neb jest velmi žravá a nenasytná.

Kachny divoké hnízdí v rákosí, ve vrbách a v jiném proutí, a často z jedněch rybníků na jiné přelétají.

63. Čáp čili bohďal.

Čáp jest útlejší nežli husa, ale má velmi vysoké nohy, dlouhý krk a zobák. Tři prsty u nohou má blanou na polo srostlé, a tudíž nemůže se zabořiti do bahna. Pán Bůh jej stvořil tak, aby snadno lapati mohl hady, žáby, ještěrky, kobyvky, myši a jiný škodlivý hmyz v kalužích a v bařinách. Za dne spotřebuje devět i více žab. Hnízdo si dělá z proutí a drnu na věžích, na stromech okleštěných, na vrchu střech a za kominem.

V letě přebývá u nás, v srpnu se stěhuje za moře do teplé Afriky a nejvíce do Egypta,

kdež naň čeká hojnost potravy na bahně, jež zanechává po sobě rozvodněná řeka Nil, když opět se vrací do svého řečiště. K nám se vrací čáp v měsíci březnu. Rozloben klapá zobákem. Vůbec jest ale krotké zvíře. Vrabcům a vlaštovkám přeje v štěrbinách starého hnízda svého příbytek.

Jednou přikradla se kočka po střeše k hnízdu čápímu, aby ulovila vrabců, kteří se tam uhníždili. Vrabčata pištěly strachem. Čáp s hořejšího hnízda pokojně se díval na kočku a pozoroval každé její hnutí: když pak skočiti chtěla na vrabčeka, klófnul jí svým zobákem tak, že se skoro omráčena svalila. Dal jí poučení, aby chytala raději myši, ptáky ale aby nechala na pokoji.

64. Ryby.

Ryby mají studenou krev; nedýchají plímcemi, ale žábrami; a na místě nohou neb křídel mají ploutve, způsobené ku plování. Šupinami jsou přioděny, které se u některých všelikými barvami lesknou.

V našich rybnících žije kapr, štika, karas, lín, okoun; v potocích pstruh a malé mřenky; v řekách také úhoř, sumec, losos.

Nakládané k nám se dostávají z pomořských krajín sledi (herinci) a sušené tresky (štokfiše).

65. Hmyz.

Za hmyz se počítají: Žížaly, housenky, červi, včely, mušky, komáři, moli, škvory, mravenci, motýli, kobylky a brouci všelikerého způsobu.

Ale k čemu jsou na světě škodliví živočiši? — Nemylme se, a neprohřešujme se proti moudrosti Boží! Není všecko jen pro člověka. Pán Bůh opatruje také jiná stvoření. Větší díl hmyzu slouží ptákům za potravu. Červi hedvábní a včely jsou však i také lidem užiteční. Pijavic potřebujeme v nemocích, když má někdo krev zapálenou.

Včela a mraveneček slouží také vám, děti, za příklad neunavené a stálé pilnosti.

(Čte se bájka: Čmel a včela, a povídka 18. Mravenec).

66. Čmel a včela.

Bylo jaro a jasný den, včelky z oulu letěly ven; s květu na květ sedaly, plástve medu dělaly. Náhle něco zahlučelo, nedaleko zabručelo; — hluče přiletěl medojedný čmel, a do hádky hned se dal, včeličkám se vysmíval: „Hej, včeličky, jak se máte? Hubené jste! jíte-li jed? Kamž pak asi svůj dáváte pracně udělaný med?“ Včelka jedna se zastaví, čmelákovi odpoví: „,,Ovšem že vy, čmeli, o mnoho jste tlustější, a proto také bujnější,

než my malé včely: ale páni strýcové, jste vy břichopáskové, zvyklí sami všecko snísti! To však nedělá vám čest. Lidem přát, méně jísti, obyčej to včelek jest.“ — Po ní čmel zahovoří: „Blázen, kdo se tak moří! Med i vosk lidem-li dáte, což pak samy z práce máte?“ — Na to dobrá včela tak odpověděla: „„Radost jistě velkou máme, když té naši píce nemocným poskytující ku zdraví jim pomáháme; v kostele též ku chvále Boží voskové svíce pěkně hoří!“ — Tomu čmel se bujně smál a včeličky ptal se dál: „A kdo vám dá v zimě žrát, když nemůžete ven se brát?“ — Na to praví sobcovi včelička čmelákovi: „„Kdo jinému také přeje, toho druzí neopustí; i nech cokoliv se děje, Bůh naň bídy nedopustí.“ — Včelkou zahanbený čmel bruče dále odletěl. — Včely měly medu dosti, vosku také do hojnosti; každý oul užitku dal, hospodář se radoval. — Po příhodě této přišlo druhé leto; bylo velmi deštivo, mlhavo a mrazivo. Pracovité včely málo který den sotva mohly ven, málo medu měly. — Hospodář to dobře věděl, pročež pomoci jim hleděl; zarmoucené dělničky potěšoval včeličky: „Málo medu, málo máte, nyní já vám medu dám; vy mi ho zas jindy dáte, když ho nebudu mít sám.“ Tak byly včelky opatřeny, od hladu v zimě ochráněny. Ale co si počal asi čmelák v ony smutné časy?

Hladu velmi mnoho snášel; nikdo mu jisti nepřinášel; zhubeněl a oslábnul a konečně zahynul.

67. Kocourek a veverka.

Ondy v dobré hodině našel Mourek, mladický kocourek, ořech v šupině. K mlsání nelíný kousne do šupiny, a hned ořech odhodí, a to zlostně prohodi: „Ří, to hořké jako jed! to se nehodí mi za oběd.“ — Po rozmrzelém kocourku ořech našla veverka, a ta čiperka hned ho bere do pazourků, kouše, šupinu oloupá, kousne do škořápky, až to chroupá. „Co to? Kámen? Kámen těžší bývá. Anebo ten tvrdý výlupek ještě něco v sobě skrývá? A to snad mi bude vděk. Lehký jest a zdá se dutý býti. Mám se dáti odstrašiti hořkou šupinou a tvrdou škořepinou? K čemu pak mám zoubek zdravý? Co v něm vězí, zkusím na krátce: s chutí dám se do práce!“ — Vesele to veveriče pravi, louskne, opět louskne, a hle, chutné jádérko vylouskne. — Kdo byl moudřejší, a kdo lenivější?

68. Borový stromeček.

Borový stromek v zeleném háji v lednu i v máji od hlavy do paty Jehličí měl šaty. Na ně si častěji stěžoval; onehdy hlasitě žaloval: „Všickni sousedé moji mají listí zelené, bebounce uhlazené: já jen mám jehly pichlavé

a špendlíky žlutavé; každý se mě boji. Bodej by zejtra ráno listí zlaté bylo mi dáno!“

Na noc usne stromeček a požívá spá-
neček: a hle, ráno stal se div, přebohaté listí
zlaté stavi stromek na odiv. Vesele výská,
vesele jásá, a po háji pyšně hlásá: „Teď se
mi, sousedé, nevyrovnáte; vy jen sprosté listí
máte: já mám přebohaté šaty zlaté!“

Zapadá slunce za horami, žebrák se bere
houštinami; pytel má veliký v zadu, napřed
vousatou bradu. Vida zlato se zasměje; ne-
kupuje, olupuje. Darmo stromek prosí, škůdce
neuprosí: vousáč nedbá na to, do pytle schová
zlato, a bohatý nenadále s pytlem bere se dále.

Stromeček se do pláce dá, srdce mu ža-
lem usedá: „Ach“, pravi, „teď se stydím,
docela holý sám se vidím. Bodej by jen zejtra
ráno listí ze skla bylo mi dáno!“

Na noc usne stromeček a požívá spá-
neček. A hle ráno stal se div; stromek stavi
na odiv listí skleněné, krásně barvené, na sebe
se divá, jiným stromkům se vysmívá, a po
háji pouští hlas: „Aj kdo z vás šaty má jako
já, pěkné skleněné, krásně barvené!“

Dokud slunéčko jasně svítí, stromek až
mílo se třpytí: než nastojte, vítr nastane, lesem
prudce provane, přiletí jako blesk a hrom tam,

kde se pyšní skleněný strom, a hned listí skleněné v trávě leží roztráštěné.

Stromek se do pláče dá, srdce mu žalem usedá: „Ach,“ praví, „teď se stydím, celý porouchaný sám se vidím. Bodej by jen zejtra ráno listí hebkější bylo mi dáno!“

V noci stromeček vyspává, ráno časněji povstává, a hned oči smutné čistí; dostal zelené, hebké listí. Znovu pouští hlas, a se vychloubá zas: „Hleďte, všem se vám nyní vyrovnám; jako vy mám listí zelené, hebké uhlazené!“

Ledva to dopoví stromeček borový, koza přichází bradatá, a s ní mlsná kůzlata. Všickni se vůkol umístí, a snědí hebké listí.

„Ach má žádost byla opičí! nechci již bohaté listí zlaté, ani skleněné, ani obarvené, ani hebké zelené: chci jenom svoje jehličí!“

Smutné stromkovo usnutí, smutné bylo i procitnutí. Když ale ve dne se na sebe dívá, vesele z novu se pousmívá.

V háji slyšeti hlasitý smích, stromeček ale zůstal tich. Více se nechlubil a slova nemluvil.

Proč ale v háji stromy se smály, jenž tam na blízku stály? Podivnou mocí stromeček v noci od hlavy do paty dostal zas nové šaty. Jaké pak asi? Listí jehličí; a ty nosí na věčné časy. A kdo tomu nevěří, nech si cestu

naměří do háječku; najde tam samé špendličí na borečku.

69. Bezzubá kočka a slepý pes.

„Naše stará kočka není k ničemu; všady plno myši, a ona si jich nevšímá. Utopím ji!“ pravil soused Dolan. Ale manželka jeho se přimlouvala: „Nech ji na živě!“ „Jak ji postihnu, utopím ji,“ opakoval hněvivý hospodář a vyšel na pole. Kočka jakoby byla rozuměla, co mluvil, smutně vylezla zpod postele, a když Dolanova odevřela dvéře, vyšla ze světnice a venku žalostně zamňoukla. Hospodyně ji politovala: „Ubohé zvíře!“

U Hořejších měli starého psa; ale pan Hořejší pravil: „Náš pes je slepý a hluchý; štěká, když není potřeba, a ticho dřepí, kdy by štěkati měl. Oběsím ho!“ — Paní Hořejší se přimlouvala: „Neciň toho! sloužil nám dlouho!“ — „Oběsím ho, jak mile ho zastihnu!“ pravil Hořejší a vyšel z domu. Pes ležel v koutě pod lavicí a jakoby byl vyrozuměl, co pan Hořejší učiniti chtěl, vstal a zakňučel; a když paní Hořejší odevřela dvéře, vrávoral ven.

V lese našli se Dolanovic kočka a Hořejších pes. Nebývali prvé spolu přátelé: ale v lese bylo jinak. Posadili se oba u jalovce a stěžovali si na nevděčné lidi.

Kočka nařikala: „Pět let jsem chytala myši, a ochraňovala ode škody stodolu, špejchar, sklep a kuchyni. Nebylo koutečku, kterého bych nebyla prolezla třikráte za den a noc. Ani myšiny nebylo citit u nás. I v posledním čase, když mi do jednoho vypadaly zuby, myši bály se mne a utíkaly, kdekoli mne zahlédly. Až doposavád jsem byla v domě užitečná, a pravda nebylo, co mi domácí vyčítali, že jsem darmožroutem. Od nějakého času nedoprálo se mi, čehož nikdo užiti nemůže, ani obliznutí mísek, a dnes dokonce chtěl hospodář mě utopiti. Hospodyně se sice za mne přimlouvala: ale slovo její neuchlácholilo hněv lakomého muže. Na štěstí nespátril mne ukrutný člověk: jinak bylo by bývalo veta po mně! Z milosrdenství jen odevřela mi hospodyně dvěře a já zaběhla sem do lesa, kde zahynu hladem!“

Ještě delší a hořčejší bylo nařikání psovo: „Dlouho bych musel vypravovati, kdybych ti měl povědět všecko, co jsem já za svého živobytí zkoušel a strpěl. Tys alespoň užila tepla v kruté zimě: já ubohý sotva kdy jsem pod střechu přišel! Na jaře jsem husy honil, aby neplenily oseni, v letě jsem na poli mandele hlídal, v podzim zahradu, v zimě dvůr. Jakého to bývalo běhání a pachtění! A za všecko se mi dostala ve všední den hubená

strava, v neděli ledabylá kost! V širém poli trápila mě žízeň, jazyk můj prahnul, k vodě bylo daleko, a kdykoliv jsem dále někam odběhnul, abych se napil, býval jsem bit, proto že jsem prý se toulal. Často jsem na mezi trávu hryzal a jednou, když nedaleko vyskočil mladý zajíček, myslil jsem, že bych si mohl na něm zahnat hlad: ale trest byl v zápětí; vida myslivec, že pytačím, postřelil mne a já půl léta pořád kulhal. A jaké bylo nebezpečství v zimě! Náš dvůr leží u lesa, z kterého vycházejí lišky a hledí, jakby se dostaly do kurníků. Já bdíval celé noci a často s lišákem notně jsem se porval. Jindy chtěli cizí lidé přelézti do našeho dvora, i hodili mi kus líbezne vonící pečeně: já se toho pokušení ani nedotknul a štěkal jsem tak dlouho, až byla chasa vzhůru a zahнала zloděje. Stálým bděním vyhleděl jsem si oči v noční mráкотě a štěkaval jsem od té doby, jak mile co zašustlo: hospodář mne zbil, že prý jsem ho nadarmo ze spaní vyvolal. A když podruhé od strany sousedový zloděj se nám do komory dostal, byl jsem také bit, že prý jsem neštěkal! A nyní měl jsem uškrcen býti, že jsem oslepnul! O těch lidí nemilosrdných, kteří zapominají na minulé dobré a věrné služby!“

70. Co jest bajka?

„Divná věc, zde čteme, že mluvili kocourek, veverka, pes, kočka, ba i borový stromeček? To není pravda! kdož pak slyšel mluvit zvířata anebo stromy!“

To snadno řekne někdo z vás mladých čtenářů. Ovšem jest jen vymyšlená povídka neboli bajka, když se uvádějí zvířata, že mluví: ale to se povídá v podobenství.

Zvířata mají rozličné spůsoby a vášně. Pravi se: Kočka jest mlsná, veverka čiperná, veselá, medvěd mrzutý, lenivý, kuň bujný, pes věrný, opatrný, liška chytrá, vlk dravý, zajíc bázlivý, ovce tichá. Zvířata nemohou býti jinačí. Lidé ale mají rozum; ke zlému nikdo jich nutiti nemůže: a předce se někdy nemoudře a nehezky chovají. O takých lidech mluví se ve příslovích: Chodí jako ovce a trká jako beran. Má zaječí srdce. Bude z něho hospodář, co z kozla zahradník. —

Dobrá bajka jest podobná ořechu; jako v šupině a skořepině zavřené má v sobě jádro p r a v d y — moudré naučení.

Čemu nás učí bajka o kocourku a veverce? Kterí lidé jsou podobni bo-

rovému stromečku? Jak se zachoval hospodář ke svému věrnému starému psu?

Ještě většího hříchu se dopouští, kdo se nad věrnými služebníky v starosti jejich nesmiluje.

71. Rostliny.

Rostliny nemohou se tak pohybovati jako zvířata. Ze země a z povětří berou svou potravu a rostou. Největší rostliny jsou stromy.

Stromy rostou ze semena. Semeno v zemi klíčí a pouští kořeny; vzhůru vyžene peň (kmen), a rozděluje se pak na větve a haluze; ty mají pupence, a z pupenců vypučí listí a květ; z květu se nasazuje ovoce, které opět dává semeno.

Ovočné stromy jadernaté jsou: jabloně, hrušky; peckovaté: třešně, višně, slívy, švestky, turanče, broskve.

Křoví jest menší než stromovi; vyrůstá v hustějších prutech od kořene. Ku křovinám počítá se réva (vino), revis (rybís), angrešt, lískový ořech.

Lesné stromy dávají nám palivo k topení, a dříví na stavění (stavivo), jako dub, buk, javor, sosna, jedle, smrk, bříza, topol, olše a jiné.

Menší rostliny jmenujeme vůbec byliny.

Mnohé poskytují výborné léky; některé jsou jedovaté: ale i ty bývají připravovány v lékárnách, a pomáhají v nebezpečných nemocech.

V zahradách sázíme zeleniny: mrkev, červenou řepu, kolník, špenát, celer, cibuli, česnek, okurky, melouny (dýně), salát, kapustu, zeli, křen.

Pro potravu lidskou nejvydatnější jest obilí. Zrno obilné vyhání ze sebe sloupek a stéblo s klasem, a klas chová v sobě mnoho nových zrn. — Vite-li pak jmenovati ten dar Boží, z kterého se dělá chléb? a z čeho se pekou koláče a lívance? z čeho se vaří pivo? a který jest koňům nejmilejší obrok?

Dobré vařivo lidem jest hrách, čočka a boby.

Ku potěšení svému sázíme také květiny: fialy, macešky, narcisky, tulipány, růže, lilie.

Milá jsou nám také polní a luční kvítka: charpa, slzička, zvonečky, petrklíč, konvalinka, potočník čili pomněnka.

72. Nerosty.

Ze země kopáme hlinu, písek, vápno, kamení, rudy, sůl, síru, uhlí a jiné ko-

paniny. Co z těch věcí potřebujeme na stavení? Co ku palivu?

Rudy se v ohni rozpouštějí; a že se kovati dají, nazýváme je kovy. Z kovů jsou nejvzácnější: zlato, stříbro a platina (bílé zlato); méně vzácné jsou: železo, měď, cín, olovo, rtuť.

Z čeho se dělají motyky, lopaty, kladiva, sekery, radlice, ráfy na kola; pily, zámky a t. d.? Který kov je tedy nám nejvíce ku potřebě a k užitku? Z jakých kovů se bijí peníze?

73. Krajiny. Díly světa. Moře. Řeky.

Vycházíte někdy s rodiči neb přátely svými z místa svého narození. Přijdete-li na vyšší kopec, poohledněte se vůkol, a pozorujte, co všecko vidíte, — roviny, pole, údolí, louky, lesy, pahorky, a v dálce i vysoké hory. Porůznu vidíte dvory, dědiny, vesnice a někde i město; a ty dvory, vsi a města mají svá vlastní jména. Tak poznáte okolí svého domova.

Jedete-li dále, projedete celý kraj, a kdybyste ještě dále přes hory a doly šli nebo jeli, projdete celou krajinu, a přijdete zase do jiné krajiny, až do cizí země. Na konci přijdete k moři,

k té vodě, která je velmi, velmi dlouhá a široká, a do které tekou všechny prameny, potoky a řeky.

Moře obtéká všechny díly světa: Evropu, Asii, Afriku, Ameriku i Austrálii; části jeho mají rozličná jména.

Z říše rakouské teče do Černého moře veliká řeka Dunaj a řeka Dněster; do moře adriatického Pád a Adyže; do moře Severního Labe, do moře Východního Odra a Visla.

Do Dunaje tekou řeky: Morava, Váh, Hron a Tisa; do Labe Vltava, Mže, Oharka, Jizera, Sázava, Vatava.

74. Části rakouské říše.

Hlavní město říše rakouské jest Vídeň. Tam přebývá Císař Pán a nejvyšší úředové jeho. Okolo Vidně leží: Dolní Rakousy; k východu Uhry (hlavní město Budín a Pešť) a Sedmihrady (hlavní město Sibín); na západ Horní Rakousy (hlavní město Linec) a Tyroly (hlavní město Inšpruk).

K straně půlnoční (severní): Čechy (hlavní město Praha), Morava (hlavní město Brno), Slezsko (hlavní město Opava), Krakovsko (hlavní město

Krakov), *Halič* (hlavní město *Lvov*),
Bukovina (hlavní město *Černovice*).

Ku straně polední (jižní): Benátky (hlavní město *Benátky*), *Korutany* (hlavní město *Celovec*), *Krajinisko* (hlavní město *Lublaň*), *Štyrsko* (hlavní město *Hradec*), *Pomoří* (hlavní město *Terst*), *Dalmácie* (hlavní město *Zader*); *Chorvaty* (hlavní město *Záhřeb*), *Slavonie* (hlavní město *Osek*), *Vojvodství srbské* (hlavní město *Temešvár*) a *Hranice vojenská*.

Na jižní straně táhnou se vysoké hory Alpy, po severní straně Uher hory Tatry, mezi Moravou a Čechy Žďárské hory.

Čechy pak zavřeny jsou horami Krkonošskými, Krušnými a Šumavou.

75. Den a noc.

Noc a den se stále po sobě střídají. Den jest světlý, noc tmavá. Milé jest podivání na východ slunce. Nejprve se šerí, z ponenáhla svítá; jasná záře ohlašuje příchod slunce, které pak jako ohnivá koule na oblohu pořád výše a výše vystupuje.

Mrak slunci zaclání; a když vítr oblaky přehání, běhá stín po polích. Každá neprůhledná hmota nechává za sebou stín. Mezi jítrem a večerem jest poledne. Kdy za dne bývá stín nejkratší, kdy nejdelší?

Při západu slunce bývají někdy červenky, konce oblaků vyhlížejí tehdaž, jakoby byly zlatem obroubeny. Jak mile zajde slunce, ubývá denního světla; smrká, tmí se; po večeru nastává noc. Po práci lidé odpočívají. Poklid a spání jich posiluje.

I jiní živočichové spějí. Jen šelmy dravé opouštějí v noci brlůky své a vycházejí na loupež. Těm podobní jsou lidé zlí, kteří vycházejí v čas noční, aby se do příbytků lidských vloudili a kradli. Bodejby raději ve dne poctivě pracovali! Bodejby přemýšleli o zvelebení řemesla neb živnosti své!

Jako v poli tiché ovčičky, po nebi se pasou hvězdičky; jako pastýř měsíček je vodi. Jedna druhé nepřekáží, jedna druhou neuráží, každá po své cestě chodí. Zdali hvězdám vy se podobáte? Zdaž vy, žáci, o pořádek dbáte?

76. Jaro.

V měsíci březnu počíná jaro. Slunce vychází v šestou hodinu ráno a zapadá v tutéž hodinu na večer. Den a noc jsou sobě rovny, což nazýváme rovnodennost. Slunce hřeje, mrazy z pohnáhla přestávají; tráva a obilí ozimné se zelenati počíná. Fiala a jiné kvítky jarní zakvítají. Stromy dostávají mizu; větvičky pučí, a v květnu rozvíjejí se v listí a v květ. Skřivánci první vyletují k obloze a obveselují lid svým srdečným prospěvováním. Přelétaví ptáci se vracejí, hnízda dělají a vajíčka kladou, z kterých se mladí ptáčkové lhnou. Na lukách, v polích a zahradách práce počínají. Louky se uklízejí, krtiči kopky se rozhrabávají. Oráč oře, rozséváč zasévá jarní pšenici a žito, ječmen, oves, hrách. Zahradník vysazuje stromy a přesazuje z pařenišť na záhony všeliké zeliny. Včelař přehlédá včeličky a otvírá jim oul. Po řekách ledu sprostěných plaví se drva v polenech a vorech. Kamkoli kdo patří, hýbe se všecko v užitečné práci.

(Po tom čtení žáci se učí zpívatí píseň májovou, 84.)

77. Leto.

Leto počíná dvacátým prvním dnem měsíce června. Den ten jest nejdelsí, noc nejkratší. V té míře, jak se země naše s počátku zimy k slunci obracela, tak se z ponenáhla od něho odvracuje. Dozrálá první tráva lučná se kosí. Přívalné deště o svatém Janu Křtiteli posilují novou trávu, která sluje pak o t a v a. Klasy obilné se plní a zrají. Sekáči a ženci přiklepávají kosy a srpy, a sekají pak a žnou dozrálé obilí, svazují je do snopů, kladou do mandelů, a rolník odváží požehnanou úrodu do stodoly vyprázdněné. Po strništích pasou se stáda dobytka, a hejno husí vesele kejhá, že se dočkalo klasů. O žních pravi se, že jest ruka Boží otevřena; chudobným pracovati nemohoucím zde i tam dobrý rolník daruje snop z požehnání Božího.

K občerstvení člověka dozrává již take ovoce letní: třešně, višně, turanče, dětské lahůdky, jahody, a Boží dárek chudobným, houby.

78. Podzimek.

Také jeseň má své dary. V měsíci září česá se ovoce zimní, na vinicích sbírají hrozny a lisují vino. S poli se

klidí řepa, zemčata, hlavatě zelí. Z lesů se vozí zásoba dříví na zimu. Rolník zasevá pšenici a žito. Na rozdíl od obilí setého na jaře, které se jmenuje jař, říkáme podzimnímu osení ozim; tato dozrává teprve v roce příštím.

Za starodávna zapalovali také strniště; odtud pochází jméno uhor, jakoby kdo řekl: uhořelé pole. Znamenali tehdaž, že se tak pole posiluje. Za vlhkého počasí dávají hospodáři popel házet na mladou jetelínu, a ta pak bujně roste.

79. Zima.

O vánocích počíná zima, a trvá až do jara příštího roku. Jako na počátku leta noci, tak jsou na počátku zimy dni nejkratší. Slunce neskoro vychází a časné zapadá. Povětrí jest obyčejně studené. Voda zamrzá; místo deště padá s oblaků sníh a pokrývá střechy, pole a cesty. Za jasných a mrazivých dnů obalí se stromovi jinovatkou, která se na slunci pěkně leskne a duhovými barvami mění, jakoby skleněná byla. Jinovatka je vlastně zmrzlá rosa. Skleněné tabule v oknách potahují se podobnou jinovatinou; teplé páry ve světnici srážejí se o studené sklo a proměňují se v ony pěkné ledovité

obrázky všelikých nevidaných rostlin a listů. Tkadlci móru a damašku spatřují někdy na zamrzlých oknech pěknější vzorky, než by je sami vykresliti a do hedvábné látky vetkati dovedli. Taková jsou zimní kvítka, která se z ledu dělají, když jiné svadlé a skřehlé kvítí pod sněhem jako pohrobené leží.

Když jest noc nejdelší, slavíme památku narození Pána našeho Ježíše Krista. V chrámech se zpívá radostná píseň: „Narodil se Kristus Pán, veselme se! z růže kvítek vykvět nám, radujme se!“ a t. d.

V zimě odpočívá země, a probuzuje se ze sna svého teprve, když Stvořitel jarnímu větru vátí dává. Probuzení to na jaře podobno jest našemu budoucímu vzkříšení z hrobu. Nábožní naši předkové zpívávali o velikonoci: „Vše obživlo stvoření skrze Páně vzkříšení!“

80. Čas.

Do roka počítáme 365 dní. Přestupný rok každý čtvrtý — má o den více. Den má 24 hodin, a hodina 60 minut. Ze slabikáře víme, kolik dní se čítá do téhodne. Umíme také jmenovati dni a měsíce, jak po sobě následují. Březen, du-

ben a květen jsou měsíce jarní; červen, červenec a srpen letní; září, říjen a listopad podzimní; prosinec, leden a únor zimní.

V kterém měsíci připadají vánoce? Kterým dnem počíná nový rok?

V kalendářích jsou všechny dni do roka vyznamenány. Na každý den připadá památka nějakého svatého.

Lidé vymysleli všeliké nástroje k měření času. Známe hodiny stojací, visací, opakovací, bicí, pověšné a kapesní hodinky. K čemu jsou na ciferníku ručičky? —

Živobytí člověka netrvá vždy rovně. Umírají děti, chlapci, mladíci, muži i starci. Věk náš jest buď kratší neb delší. Nevíme, kdy nás Bůh povolá na věčnost. Připravujme se na tu pout do života věčného!

Čas nemrhejme zahálkou!

Zeitra, zeitra, neříkejme:

dnes, co možno, dodělejme!

81. Píseň ranní.

Bůh nám stvořil slunce krásné, světu dal to světlo jasné; i mně dává dost radostí, když splním své povinnosti. Po tmě noční nastal den, občerstvil mne tichý sen.

Od nehody Bůh svou mocí ochránil mne v této noci; vesel jsem a zdrav se cítím, proto s celým živobytím Bohu se obětuji, díky jemu věnuji.

Příslovi.

S Bohem činme počátek, bude dobrý pořádek. Bez Boha co dobrého činiti nelze. Boha vzývej, a ruce přidej! Kdo ráno vstává, Bůh mu požehnává.

82. Večerní.

(Času letního.)

Slunko již zachází, rosu večer sází na trávy a květiny; od kaple klekání malý zvon vyzvání a volá do dědiny. S pole po své práci čeládka se vrací, a modlí se potichu andělské to zvěstování, a po denním lopotání cítí v srdci útěchu.

K Bohu volám, a Hospodin spasena učiní mne. U večer, ráno, též o poledni ohlašovati se budu: a vyslyší hlas můj. Žalm 54.

83. Holubička.

Sotva bílý den zasvítá, holubice v polích lítá; lítá, nelení tam po osení, a již v ranní době hledá pokrm sobě. A když najde tam zrněčko, zaplesá její srdéčko.

Mine hodina. Nezapomíná holubice matka na svá holoubátka. Prázdna domů nepřiletí; pokrm nese pro své děti. Děti čekají a zavrckají, když se jejich máti nazpět domů vrátí. —

Více než ta holubinka pečuje o mne matinka; práce nešetří, i když jsem větší, miluje mne stále: to jí buď ku chvále!

84. Píseň májová.

Zas slunéčko teplé hřeje, zas na nás se s hůry směje, a po dlouhém spánku všecko zas okřeje. Vítej, máji, vítej, jasně nám zasvítej!

Vítej modrá fialinko, libovonná ty květinko, a pod hájem vítej, pěkná konvalinko! Vítej máji, vítej, věnce nám uplítej!

Kdy tak líbě, jako v máji, zpívá ptactvo v stinném háji? Tu hned každému se zdá o samém ráji. Vítej máji, vítej, dlouho nám zakvítej!

85. Pasačka.

Paste se housata, roste vám travička; roste vám, přiroste, spadne-li rosička. Hudě hej, hejhej, hejsa, hej!

Do žita, pšenice na škodu nechodte, housátek maličkých husy tam nevodte. Hudě hej, hejhej, hejsa, hej!

Neposlechnete-li, pozdvihnu metličku,
pošlehám, potrestám mlsavou hubičku.
Hudě hej, hejhej, hejsa, hej!

V louži se nebrouzdej, housátko žlu-
foučké, umej se v potoce, a budeš bě-
loučké. Hudě hej, hejhej, hejsa, hej!

Umytá, hezounká budeš pak husička,
a k duhu půjde ti zelená travička. Hudě
hej, hejhej, hejsa, hej!

V zimě pochválíme tvoje bílé péří,
a ty dáš nám také pečení k večeri. Hudě
hej, hejhej, hejsa, hej!

Paste se housata! až se napasete,
pořádkem za sebou k domovu půjdete.
Hudě hej, hejhej, hejsa, hej!

Housátka, husičky, děláte štěbety,
nenadělejte jen na sebe klevety! Hudě
hej, hejhej, hejsa, hej!

86. Hra na vojáky.

Tluče bubeníček, tluče na buben, a
svolává chlapce: Chlapci, pojdte ven!
Zahrajem si na vojáky, máme flinty a
bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Vezměte své tašky a své ručnice,
připněte si k boku ostré šavlice! Zaha-
rajem si na vojáky, máme flinty a bodáky!
Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Do řady se stavme, malí vojáci,
budeme někdy hodní jonáci! Zahrajem

si na vojáky, máme flinty a bodáky!
Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Tam je břeh u cesty, jako pevný hrad, toho dobudeme beze všech útrat! Zahrajem si na vojáky, máme flinty a bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Tam stojí bodláci: hej na ně dolů! To my posekáme: všem hlava dolů! Zahrajem si na vojáky, máme flinty a bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Utíká zajíček, má před námi strach; běžet ho necháme, ušetříme prach. Zahrajem si na vojáky, máme flinty a bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Sedě teď na bobku stříhá ušima, snad se nám vysmívá ta čtveračina? Zahrajem si na vojáky, máme flinty a bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

My ho potrestáme, neuteče zdrav; na zajíce střelme: Pif a puf a paf! Zahrajem si na vojáky, máme flinty a bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Zahnali jsme svého již nepřítele: vítězi se vraťme domů po dole! Zahrajem si na vojáky, máme flinty a bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

87. Příslovi.

Počátek moudrosti bazeň Boží.

Kdo se Boha bojí, pevně stojí.

Proti Bohu nic nemohu.
 Bůh rozum lidský převyšuje.
 Co není z Boha, nepotrvá.
 Bůh je vysoko a vidí daleko.
 Bůh vidí, kdo koho šidí.
 Chudobnému Bůh není chudobný.

Cvičení a zkušené dávají umění.
 Člověk se nikdy nepřeučí.
 Kdo chce žít, musí sít.
 Kdo chce mnoho, nemívá nic.
 Po práci jídlo chutná.
 Kdo chce chleba, pracuj, co je třeba.
 Kdo dělá, vydělá. — Kdo robí, vyrobí.
 Lenivá ruka holé neštěstí.
 Dobrý počátek půl práce.
 Práce kvapná není platná.
 Mladí ležáci, staří žebráci.
 Kdes nepoložil, nebeř.
 Lépe dáti nežli bráti.
 Přej a bude ti práno.
 Kdo ze svého uděluje,
 tomu Pán Bůh naděluje.
 Proti své krvi bojuje,
 kdo svou vlast nemiluje.
 Kdo se za svůj jazyk stydí,
 hoden potupy všech lidí.
 Lepší: Varuj se! nežli: Neboj se!
 Kde není kázně, tam není bázně.

Mladý lhář, starý zloděj.

Oheň nelze upáliti,

vody utopiti, pravdě zahynouti.

Jaký rozum, taková řeč.

Kdo snům věří, stín lapá.

Kdo jinému jámu kopá, sám do ní
padá.

Poctivost trvá na věčnost.

Buď ctnostný, budeš šťastný!

SS. Hádanky.

Jaký — klíč roste?

Na jakém — brusu nože nebrousíme?

Které — máry vidíváme litati?

Který — mák hezky zpívá?

Jaké — hádky děti rády poslouchají?

Jaký — kos roste z kořene?

Jaká — rána poletuje?

Za sto roků kolik udělá vrabec kroků?

Hezký jsem panáček, strakatý mám
fráček, udatně vždy bojuji, nepříteli vzdor-
uji. Nosem jako slon se bráním, až do
krve raním. Posel nejsem, jiných vodím;
s ostruhami pěšky chodím. Hřeben pěkný
mám, ale sám se nečesám. Stoje spím,
s ponocnými bdím, po nich také zpívám
a lidi budívám, nový den ohlašuji. Hádej,
jak se jmenuji?

Beznohý přede pomalu na strom vylezu i na skálu; ačkoliv dva růžky mám, nikoho nepotrkám; jsou měkkounké a hebounké, na nich visí oči mé, chci-li, zastrkuji je. Co jsem, tobě zvěstuji: Já jsem domkář malý, domek mám ze skály a v něm přebývám, lezu-li jen ledakam, nosím ho na zádech; víš-li o mých spádech, řekni jak se jmenuji?

Čtyry nohy, čtyry rohy mám: a však nechodím, ni netrkám. Tvrdá jsou má záda, na ně se nakládá; lidé v poledne potřebují mne. Ačkoliv jen sloužím, proto se nesoužím; okolo mne stává více menších služebníků, samých čtyrnožníků; toť má sláva. Rozvaž to na mysli; kdo jsem, se domysli.

Divné zvíře vidím v díře! U hlavy růžky, v rukou má nůžky, hladký má kabátek, chodi vždy nazpátek.

Soukám co vlásek tenounké nitě, ze kterých pletu hebounké sítě; že rybář nejsem, to ti povím; neb jen mouchy do sítí lovím.

Já jsem malý vojáček, mám přeostrý bodáček; v letě táhnu vesele každého dne do pole. Tam se leckam vederu, sladkého si naberu; moučku-li kde najdu, též si pro ni zajdu. Doma stavím sedničky, jako malé kapličky, pěkně jednu k druhé, z látky dosti tuhé. Do těch snáším celý čas, dokud zraje v poli klas. Když pak zima nastane, v kasárně se zůstane.

P o č á t k y

mluvnice a pravopisu.

Správně mluv i piš!

○ písmenách.

Samohlásky.

1. Písmeny vidíme, hlásky jejich říkáme. Hlásky: *i, e, a, o, u, y* jsou samohlásky. Každá samohláska má sama o sobě svůj hlas.

Pozorujte, jak jsou tyto hlásky psány: *i, e*, jsou úzké písmeny; říkáme jim také úzké samohlásky; *a, o, u, y* jsou široké písmeny, anebo široké samohlásky.

Řekněte: Jakou samohlásku slyšíte ve slovech: rak, rok, rek, vaz, vez, viz, muž, maž, myš.

Úkol. Vypište z čítanky — kde jste právě byli četli — tři slova se samohláskou *a*, tři se samohláskou *u*, a tři se samohláskou *o*.

2. Pišeme a čteme: **Práh** u domu, **prach** v úvoze; **pás** neb opasek na peníze, **pas** průvodný list; **pátá** hodina, **pata** u nohy; **vřána**, pták, **vřaná** barva.

Čárkovaná samohláska *á* vyslovuje se z dlouha — jest dlouhá; nečárkovaná vyslovuje se zkrátka, jest krátká samohláska.

Úkol. Vyhledejte a vypište z čítanky slova s čárkovaným — dlouhým *á*.

3. Pišeme a čteme: **Lé**kař **lé**čí; **jeleni se** chytají do **le**čí; **pekař pe**če, **otcovská pe**če; **malé** dítě, **pivo na má**le.

Čárkované *é* vyslovuje se déle nežli *e* bez čárky.

Úkol. Vypište čtyry slova s čárkovaným *é* a 8 slov s nečárkovaným, krátkým *e*.

4. Pišeme a čteme: **Snih jest bí**lý, **hodiny bí**ly; **medvěd jest lí**né zvíře, **voda se lí**ne. **Sluha č**istí boty; **neumí č**istí.

Čárkované *í* v řeči se dlouží, *i* bez čárky se krátí.

Úkol. Vypište čtyry slova s čárkovaným *í* a 8 slov s nečárkovaným *i*.

5. Pišeme a čteme: **Mlynář ve mlý**ně; **vysoká věž, vý**ška věže; **vraný** kuň, **vrány**, **ptáci; mý**to na silnici, **nádobí bý**vá **my**to.

Pozorujte: V kterých slovech jest široké *y* s čárkou, a v kterých jest *y* bez čárky, a řekněte: které slovo se vyslovuje dlouze, a které krátce?

Úkol. Vypište 5 slov s čárkovaným *y* a 3 slova s *y* bez čárky.

6. Pišeme: **Řada stává u** řady, **císařské ú**řady; **uhořel, ú**hor; **u**mluvili se, **stala se ú**mluva. —

ú s čárkou je dlouhá, *u* bez čárky krátká samohláska.

Lépe se píše a říká: **ú**roda, **ú**řad, **ú**kol, — než **ou**roda, **ou**řad, **ou**kol.

Úkol. Vypište 8 slov s krátkým *u*.

7. **Lože i lůž**ko znamená **postel**. **Mladému stromu říkáme strů**mek; **malému mostu**

místek. **Kolík** a **dolík** znamená něco menšího než **kůl** a **důl**.

Samohláska *o* mění se někdy na *ů* s kroužkem a pak dlouze se vyslovuje.

Úkol. Napište z paměti slova s krátkým *o*; a pak vyhledejte slova s kroužkovaným *ů*.

8. Pamatujte si **průpovídky** o samohláskách:

Hbitě samohláska pouhá,
S čárkou vysloví se z dlouha.
Čárkované *í, é, á, ó, ú, ý*
Samohlásky dlouhé slují.
Krátké čárek nemají.

Jak *í* s čárkou tak *ů* s kroužkem vysloví se delším douškem.

Dvojhásky. Slabiky.

9. Píšeme: **Aj** co vidím! Ejhle člověk!
Oj u vozu. **Ou!** voláme na koně. **Oulý** včelné, auly, tatarské vesnice.

Pozorujte: Ve slovech: *áj, ej, oj* platí *j* za samohlásku *i*, a vyslovuje se najednou se samohláskou *a, e, o*. **Dvojhásky** dělají slabiku.

Průpověď o dvojháskách:

Za dvojhásky naše známe:

Aj, ej, oj, uj uznáváme.

Cizí *au, domácí ou*

Ústy vyřknu najednou.

Úkol. Vypište slova s dvojháskou *ou*.

Spoluhlásky. Slabiky.

10. Spoluhlásky jmenujeme tyto písmeny (litery):

b, c, č, d, ď, f, g, h, ch, j, k, l,
 be, ce, če, de, dě, ef, ge, ha, cha, je, ka, el,
m, n, ň, p, r, ř, s, š, t, ť, v, z, ž.
 em, en, eň, pe, er, eř, es, eš, te, tě, ve, zet, žeť.

Spoluhlásky nemají hlas samy o sobě, ale čítají se spolu s jinými hláskami v slabikách. Pamatujte si průpověď o spoluhláskách:

Jmeno litery jmenuji,
 když na ni ukazují. —

Podle hlasu, ne dle jmena,
 spoluhláska bývá čtena.

11. **A**beceda jest obyčejný pořádek písmen: **a, b, c, č, d, ď, e, ě, f, g, h, ch, i, j, k, l, m, n, ň, o, p, q, r, ř, s, š, t, ť, u, v, w, x, y, z, z.**

Qu a **X** jsou cizí písmeny; místo nich můžeme psát: *kv*, a *ks*, na příklad: **K**virín, **A**leksander. — **W** se ponechává v německých osobných jmenech: **W**alter, **W**ilhelm a t. d.

12. Rozeznáváme spoluhlásky:

p, b. Píšeme: **L**ipa strom, **l**ibá ruku; uhřatý **n**epí! nikoho **n**ebí!

Úkol. Vyhledejte a napište slova se spoluhláskou **p**, a jiná s písmenem **b**. *)

13. **f, v.** **F**iala je modré, **v**iola je bílé kvítko. **V**ari! jdř mi z cesty. **F**ary jsou domy, kde **f**aráři přebývají.

*) Aneb se slabikou: pa, pe, pi, po, pu, pá, pě, pí — ba, be, bi, bo, bu, bá, bé, bí a t. d.

Úkol. Vypište slova s písmenem *v*, a jiná s písmenem *f*.

14. **m, n.** Pišeme a čteme: **Pán** Bůh, **pán** páter; **nyšpule**: chybně se mluvívá: **Pám** Bůh, **pám** páter; **myšpule**.

Úkol. Napište z čítanky anebo z paměti slova s písmenem *m*, a jiná s písmenem *n*.

15. **ĵ, ě** (je, ie). Pišeme: **Mech** na skále; **měch** v kovárně; **ves, věž; bez, běž!** **lapená** myš, **pěna**.

Úkol. Vypište slova s písmenem *ĵ*, a jiná se slabikou *bě, vě, pě, mě*.

16. **ň.** Pišeme: **Laň, daň, nehoň** se! Viděl jsem **pány**; **páni** jsou v kanceláři; **paní** poroučí služce. Slovo **Páně**.

Pozorujte: Před úzkými samohláskami: *i, í, ě* piše a čte se *n* jako *ň*.

Úkol. Vypisování několika slov s písmenem *ň*, neb se slabikou: *ně, ni, ni*.

17. **t, ď.** Pišeme: **ten** **ďen**; **tráva** zelená, **ďravá** šelma; **tru** len, **ďru** hrách ze šupin; **uhel** **tlí**; kdo **mešká, ďlí**.

Úkol. Vypište slova s písmenem *t* a jiná s písmenem *ď*.

18. **t, ď.** Pišeme: **Ptáčku** **let!** dítě do oči **hleď!** **tělo** lidské; **ďělo**, z kterého se střílí; **ďílo**, co se **ďělá**; **tíseň**, kde je **těsno**; **hoďina**, **litina**.

Před úzkými samohláskami *i, í, ě* čte se *t* jako *t*, a *ď* jako *ď*.

Úkol. Vyhledejte a vypište čtyry slova s písmenem *t*, a tři s *ď*, aneb se slabikou *tě, ti, tí, dě, di, di*.

19. **c, č.** Uherský kozel sluje **čáp**; **čáp** je pták; říkají mu také **bočan**. **Cech**, pořádek řemeslníků; **Čech**, kdo se v **Čechách** narodil.

Úkol. Napište slova s písmenem *c* neb *č*.

20. **s, z.** Píšeme a čteme: **Mísa**, nádoba; **míza**, šťáva v rostlinách. **Sed!** **zed!**; **zaseli** žito, **sázeli** zeli.

Úkol. Napište několik slov s písmenem *s* neb *z*.

21. **š, ž.** Píšeme: **Vaše** jméno; **váže** snopy; **muži** velcí, **muši** noha; **kaše** pokrm, **kněz** **káže**.

Úkol. Vypište slova s písmenem *š* neb *ž*.

22. **r, l.** Píšeme: **dar**, **dal**; **lez**, **rez**. — Chybně se mluvívá: **Dilektor**, **lichtář**, **ratolest**, **Tylor**, na místě: **Direktor**, **richtář**, **letorost**, **Tyrol**.

Úkol. Napište slova s písmenem *r*, a pak s písmenem *l*.

23. **ř** (eř, ře). Píšeme: **Krtek** **ryje**, **jeleň** **řije**; vor *č.* plť na **řece**, **vinný keř**, **tchoř** v stodole.

Úkol. Vypište slova s písmenem *ř*.

24. **k, g.** Píšeme a čteme: **Kaloun**, **Kalounkář**; **galesy** rostou na dubech; **kolesa**, **vůz**; **gumi** **guta**, **žlutá harva**.

Úkol. Vypište slova s písmenem *k*, a hádejte, jakby se napsaly tři krejčary čtyřmi písmenami?

25. **h, ch.** Píšeme a čteme: **Stál** na **prahu**, **ležel** v **prachu**; **duch**, **duše**, **neduh**, **nemoc**.

Úkol. Vypište čtyry slova se slabikou *ha*, a tři se slabikou *cha*.

26. Spoluhlásky:

m, n, ň, j, l jsou mdlé,
b, v, d, d', z, ž, g, h jsou slabé,
p, f, t, t', s, š, k, ch, c, č jsou silné,
r, ř jsou prudké.

27. Pišeme: **s**birám, **s** buku, **s** dubu, **s** domem, **s** hodinářem, **s** Goliášem, **s** Židem; čteme pak, jako by psáno bylo: **z**birám, **z** buku, **z** dubu, **z** domem, **z** hodinářem, **z** Goliášem, **z** Židem.

Předložka *s* čte se před slabou spoluhláskou (*b, d, d', g, h, ž*) jako slabé *z*.

Úkol. Napište z paměti ještě jiná slova s předložkou (předloženým slovíčkem) *s*, kde se čte jako *z*.

Připomenuti. Jakou spoluhláskou začínati musí takové slovo, před kterým se čte *s* jako slabé *z*?

28. Pišeme: **k** buku, **k** dubu, **k** dílu, **k** hodináři, **k** zahradníkovi, **k** Židům; ale čteme: **g** buku, **g** dubu, **g** dílu, **g** hodináři, **g** zahradníkovi, **g** Židům.

Předložka *k* čte se před slabou spoluhláskou (*b, d, h, z, ž*) jako slabé *g*.

Úkol. Napište z paměti jiná slova, kde se čte předložka *k* jako *g*.

29. Pišeme: **z**pívám, **z** papíru, **z** fial, **z** teletiny, **z** těsta, **z** cibule, **z** česneku, **z** kamene, **z** charpy; — ale čteme, jako by psáno bylo: **s**pívám, **s** papíru, **s** fial, **s** teletiny, **s** těsta, **s** cibule, **s** česneku, **s** kamene, **s** charpy.

Pozorujte: Předložka *z* čte se před silnou spoluhláskou (p, t, t, k, ch, c, č) jako silné *s*.

Úkol. Napište ještě jiná slova s předložkou *z*, kde se *z* čte jako *s*.

30. Píšeme: **v** poli, **v** tašce, **v** těle, **v** sudě, **v** cestě, **v** čepici, **v** sadě, **v** šatech, **v** komoře, **v** chalupě, — ale čteme: **f** poli, **f** tašce, **f** těle, **f** sudě, **f** cestě, **f** čepici, **f** sadě, **f** šatech, **f** komoře, **f** chalupě.

Pozorujte: Předložka *v* čte se před silnou spoluhláskou (p, t, t, s, š, c, č, k, ch), jako silné *f*.

Úkol. Napište slova s předložkou *v*, kde se *v* čte jako *f*.

31. Píšeme slova: Tambor, vojá**k**, podru**h**, leno**ch**, vel**k**ý, chytr**ý**, hluch**ý**, uboh**ý**.

Správně mluvíme: Tamboři bubnují, vojáci bojují, podruzi pracují, lenoši zahálejí; jsou velcí, chytří, hlúši, ubozí lidé; v komoře se chová satstvo.

Správně mluvíme a píšeme: Slyšíme tambory, vidíme vojáky, káráme lenochy, známe podruhy, známe chytré, velké, hluché, ubohé lidi.

Pozorujte: 1. Před úzkými samohláskami: *i, í, ě* proměňuje se spoluhláska *r* v *ř*, *k* v *c*, *h* v *z*, *ch* v *š*.

2. Po *r, k, h, ch* stává široké *y* (neb *y*.)

3. Po *ř, c, č, z, ž, š* píše se úzké *i* (neb *i*.)

Připomenutí. Spoluhlásky *r, h, ch, k* jmenují se široké, protože se po nich široké

y klade. Spoluhlásky *ř, š, c, č, x, ž* jmenují se úzké, protože se po nich úzké *i* klade.

0 dělení slov na slabiky.

32. Říkáme: Já **i** ty; my **a** vy; sem **u** vás; mluvím **o** písmenách; **i**, to pálí! **e**, to nechej! **a**, to pěkné! **ó** ten ubohý!

Pozorujte: Samohlásky *i, a, u, e, o, ó* stojí samotné; jsou slova jednopísmenná. Kolikopísmenná jsou slova: já, ty, my, vy? Slova ta dvoupísmenná vyslovují se jedním hnutím úst, dělají jednu slabiku — jinak říkáme, že jsou jednoslabičná.

Úkol. Vypište více slov dvoupísmenných.

33. Čteme: ne, nes, dnes, dá, dám, vzdám, brus, mlat, rám, chrám, strom, sklad.

Pozorujte: S jedinou samohláskou vysloviti se dají dvě, tři i čtyry spoluhlásky. Jedna samohláska s více spoluhláskami jedinou slabiku dělá.

Slabiky mohou býti jedno-, dvě-, tři-, čtyři- i vícepísmenné.

Úkol. Vyhledejte a napište jiná slova tří-, čtyř-, i pětispísmenná jednoslabičná (s jednou samohláskou.)

34. Čteme jedním hnutím úst slova: *ej, rej, krej, skrej; oj, roj, kroj, skroj; uj, kuj, kyj, skuj; ráj, máj; hou! houšť, poušť, spoušť; oul, Saul.*

Pozorujte: Dvojhlásky: *ej, oj, uj, yj, aj, ou, au* činí s dvěma i s více spoluhláskami jednu slabiku.

Kolikopismenná a kolikoslabičná jsou slova napřed postavená: ej, rej, a t. d.?

Úkol. Vyhledejte a vypište více slov jednoslabičných s dvojhláskou jakoukoliv.

35. Čtete jedním hnutím úst slova: brk, prs, srp, vrch, — prst, smrk, smršť — plž, vlk, mlč, smlč.

Pozorujte: Hlásky písmen *r* a *l* dají se najednou vysloviti bez samohlásky s dvěma i více spoluhláskami, a jmenují se proto polohlásky.

Úkol. Napište ještě některá slova jednoslabičná s polohláskou *r* neb *l*.

Pravidlo. Slova vícepismenná jednoslabičná nedělí se, a musí se vypsati celá i také na konci řádky.

36. Čtete slova: ano, oje, uši — čápi, buky, — hráli, stali, radost, — poleno, orali, volili, drahota, skrácený, — apatika, medovina, strakatina, — a řekněte: můžete-li jedno z těch slov vysloviti jedním hnutím úst?

Řekněte, kolik je v každém samohlásek?

Pozorujte: Kolik má slovo samohlásek, tolik má slabík.

Úkol. Dělte svrchu postavená slova na slabiky, a najdete

Pravidlo 1. Spoluhláskama mezi dvěma samohláskama přibírá se k následující slabice.

37. Na kolikráte vyslovíte slova: ouly, oudy, čoudí, strouhá, krouti, — kalousi, chocholouši?

Pozorujte v nich dvojhlásky a samohlásky, a dělte je na slabiky.

Pravidlo 2. Spoluhláska mezi dvojhláskou a samohláskou přibírá se k následující samohlásce.

38. Úkol. Dělte na slabiky slova: Noe, Lia, Leo, Žofie, fariseové.

Pozorujte: V těch slovech stojí dvě samohlásky při sobě, ale nejsou dvouhlásky.

Pravidlo 3. Dvě samohlásky, nejsou-li dvojhlásky, dělí se od sebe.

39. Úkol. Čtete a podle vyslovení na slabiky dělte slova: chrti, brky, vlci, plže, slzy, prsou, patrný, nevrlý, omrzelý, luze, crčí, drný, frká, krká, srká, zrno.

Pozorujte, která je v nich polohláska, která spoluhláska, která samohláska, a v kterém slově dvojhláska?

Slabiky: chr, br, vl, pl, sl, pr, tr, vr, mr, hr, cr, dr, fr, kr, sr, zr, vysloviti se dají s polohláskou r, l bez samohlásky.

Pravidlo 4. Spoluhláska mezi polohláskou (r-l) a samohláskou přibírá se k následující samohlásce neb dvojhlásce.

40. Předložka se jmenuje slovo, které se klade před jiné slovo. — Pamatujte si předložky hláskované: o, u; do, na, od, ob, po, se, ve, za, ze, ou-, ne-, vy-; nad, pod, bez, sou-, roz-, při, při-, pro, prů-, pra-, pře-; před, přes.

Pravidlo 5. Předložky hláskované samy dělají slabiku.

Pozorujte, kolik je předložek ve slovech: poodešel, přivydělal, předohlásil? a t. d. —

Na kolik slabik se dělí tato slova? —

Připomenutí: Dvojí předložka dělá dvě slabiky.

Říkáme: Nad stolem, pod stolem, před stolem, za stolem, nade mnou, pode mnou, přede mnou, za mnou.

Úkol. Napište jiná slova s předložkami: nad, pod, před, za.

41. Čtete: V oboře, v domě, v krámě — s obuvi, s prádlem — z obory, z chléva — k očím, k tobě.

Pozorujte, kam se předložky ty nehláskované ve čtení přidávají.

Pravidlo 6. Předložky nehláskované (v, s, z, k) přibírají se ku první slabice následujícího slova.

Připomenutí. Mluvíme a píšeme: ve vodě, se mnou, se synem, ze zahrady, ke komu, ku pomoci.

Před stejným písmenem, a před dvěma neb více spoluhláskami klade se předložka ve, se, ze, ke (ku).

Úkol. Napište několik slov s nehláskovanými předložkami (s, z, v, k).

42. Pamatujte si

Pravidlo 7. Koncovky slov, které dělají slabiku.

— ba, orba, houba, stavba, služba.

— va, pastva, bitva, bítva.

— da, pravda, křivda.

— dlo, pravidlo, kovadlo, mýdlo, šídlo.

- ce, soudce, vůdce, tvůrce, správce.
- čí, krejčí, výběrčí, průvodčí.
- ka, hruška, služka, výška, víška.
- ko, lůžko, úško, děcko, topůrko.
- ky, svědky, nůžky, řádky, kůstky.
- la, berla, zemla, metla, cihla.
- lo, číslo, máslo, světlo.
- mo, písmo, pásmo, jarmo, šikmo.
- na, pauna, dílna, kachna, kamna, královna, kovárna, sušárna.
- no, okno, sukno, vlákno.
- ník, dělník, ptáčník, řezník.
- nice, solnice, vinnice, zimnice.
- sko, Polsko, vojsko, Slovensko.
- stvo, lidstvo, duchovenstvo, kněžstvo.
- ství, království, panenství, kněžství.
- ní, denní, roční, zimní.
- ný, statný, silný, krásný.
- ský, polský, moravský, slezský, uherský.
- nu, seknu, bodnu, stárnu, mládnou.
- ni, máchni, zdvihni, dupni.
- me, nesme, vezme, krmme, držme.
- te, hoňte, hodte, beřte, pište.
- ti, nésti, vézti, vésti, lézti.
- la, — lo, — li, nesla, lezlo, metli.

Tak dle pravidla; dle starého zvyku: ne-sla, me-tla, a t. d.

43. Čtete a podle vyslovení dělte na slabiky slova: archa, porty, ječmen, šalvěj, vyšší.

Pravidlo 8. Dvě spoluhlásky mezi dvěma samohláskama rozdělují se; jedna se přibírá ku první; druhá ke druhé samohlásce.

Úkol. Vypište slova dvojslabičná, v kterých se dvě spoluhlásky mezi dvěma samohláskama na slabiky rozdělují.

44. Slova: okamžení, poledne, zeměplaz — složena jsou ze slov: oka-mžení; pole-dne; země-plaz; ta se nesmějí dělití podle pravidla 8: o-kam-že-ní, po-led-ne, ze-měp-laz, ale tak, jak jsou složena: o-ka-mže-ní, po-le-dne, ze-mě-plaz.

Pravidlo 9. Jak slova jsou složena, tak se rozdělují na slabiky.

45. Čtete a dle vyslovení dělte slova: dobrý, modrý, bratry, bratři, dobří, kmotry, kmotři.

Pozorujte, že písmena *r* a *ř* přibírá od předu spoluhlásku k sobě.

Pravidlo 10. Vložené *r* a *ř* k sobě přibírá předcházející spoluhlásku.

Jmeno podstatné.

46. Každá věc má své jmeno.

Jmenujte věci, kterých potřebujete ku psání, a napište ta jmena. (Dle cvičení smyslů a řeči v slabikáři č. 1.)

Řekněte: která z těch slov mají na konci samohlásku?

47. Stůl jest nářadí ve světnici nebo v pokoji.

Jmenujte a napište ještě jiné nářadí. (Slab. 2.)

Které z těch slov má na konci spoluhlásku?

48. Jmenujte svrchní, spodní a postranní části světnice, pokoje, neb komory, a napište ta jmena. (Slab. 3.)

Kolik slabik má každé to slovo?

49. Sklep (pivnice) jest dolejší díl domu. Jmenujte a napište hořejší díly domu. (Slab. 4.)
V kterých z těch slov najdete dvojhlasku?

50. Jmenujte nádobí, kterým pracuje krejčí, tesař, truhlář, kovář. (Slab. 5.)

Která z těch slov začínají se spoluhláskou mdlou? (Srovn. Mluvn. 26.)

51. Kabát jest oděv.

Jmenujte a napište jiný oděv a obuv. (Slab. 6.)

Která z těch slov začínají se spoluhláskou silnou? (Srov. Ml. 26.)

52. Chléb jest pokrm; jmenujte a napište ještě jiná jídla. (Slab. 7.)

Která z těch slov mají samohlásku dlouhou?

53. Voda jest nápoj zdravý; jmenujte a napište, co jiného lidé pívávají? (Slab. 8.)

Která z těch slov mají na konci samohlásku širokou? (Srovn. Ml. 31.)

54. Mísa jest nádobí stolní. Jmenujte jiné nádobí stolní, kterého lidé k obědu potřebují. Sepište to nádobí. (Slab. 9.)

Která z těch slov mají na konci samohlásku úzkou? (Srovn. Ml. 31.)

55. Jmenujte lidi, jak rostou od malých a mladých do starých (podle vzrůstu a stáří) (Slab. 10. 11.)

Na které z těch osob byste mohli ukázati slovičkem: ten, ta, to?

56. Jak říkáme tomu, kdo má ve vsi statek a vzdělává role? kdo jemu pomáhá?

kdo ovce pase? kdo řemeslo provozuje? kdo zboží prodává? kdo na vojně slouží? kdo jiných učí? kdo mši svatou slouží? kdo zastává úřad nějaký?

Napište ta jména lidí podle živnosti neb úřadu. (Slab. 12.)

57. Napište jména domácích zvířat, která znáte. (Slab. 13.)

Na které z nich ukazujeme slovičkem: ten, neb ta, neb to?

58. Jmenujte, co roste v zahradách, v lesích, na polích, na skalách, a co se rádo dělává v očkách tvrdého chleba, a v zavřených komorách letního času? (Slab. 14), a sepište ta slova.

59. Jmenujte, z čeho se dělají domy a stavby všeliké; a z čeho se dělává oděv letní a zimní? (Slab. 15.)

60. Pekař jest řemeslník. Jmenujte ještě jiné řemeslníky, kteří připravují potravu neb pokrmy, kteří dělají nám oděv, kteří dělají domy? (Slab. 16.)

61. Čtete pozorně zde v zamotaném pořádku postavená slova: Jelen, dub, kámen, kuna, salát, vrabec, pšenice, jablko, moucha, růže, slon, lípa, hlína, tchoř, zeli, pěnkava, žito, kapr, hruška, včela, karafiát, zajíc, buk, liška, kapusta, skřivánek, ječmen, štika, slíva, malina, motýl, veverka, topol, stříbro, vlk, hrách, sýkora, oves, třešně, jahoda, chroust, ježek, vrba, železo, medvěd, okurka, orel, proso, pstruh, višně, lilie, myš, cibule, losos, zlato, sova, ořech, lev, mravenec.

Řekněte, která z těch slov znamenají něco živého (tvory životné), a která něco neživého (věci bezživotné.)

62. Vyhledejte a vypište z těch slov jmena divokých a dravých zvířat. (Čítanka. 59.)

63. Vypište z nich jmena ptáků. (Čítan. 60.)

64. Vypište z nich jmena ryb. (Čítan. 64.)

65. Vypište z nich jmena stromů lesních. (Čítan. 71.)

66. Vypište z nich jmena zelenin. (Čítan. 71.)

67. Vypište z nich jmena obilí. (Čítan. 71.)

68. Vypište z nich jmena ovoce. (Čítan. 71.)

69. Vypište z nich jmena hmyzu. (Čítan. 65.)

70. Vypište z nich jmena květin. (Čítan. 71.)

71. Vypište z nich jmena nerostů (kopanin a kovů.) (Čítan. 72.)

72. Napište křestní jmena svých známých spolužáků.

73. Napište jmena svatých evangelistů a některých apoštolů.

74. Napište město, kde se Pán Ježíš narodil; město, kde byl vychován; město, kam šel, když byl ve dvanácti letech; a jmena měst, neb vesnic, které znáte, anebo kterých jmena jste si pamatovali.

75. Vypište jmena zemí rakouských (Čítan. 74.)

76. Slované, Němci, Vlaši, Francouzi, Angličané, Španělé, Maďari, Dánové jsou rozliční národové.

Řekněte a napište: jak se jmenují obyvatelé Čech (lidé v Čechách), Moravy, Slezska. Uher, Rakous?

77. Jména věcí životných i bezživotných jsou jména podstatná.

Úkol. Vypište podstatná jména z čítanky, kdekoli jste byli četli, a řekněte pak, která z nich jsou jména věcí neživotných.

Jednotné a množné číslo.

78. Pán-páni. Chrt-chrti. Voják-vojáci. Podruh-podruzi. Jinoch-jinoši. Tambor-tamboři. Čáp-čápi. Holub-holubi. Muž-muži.

Pozorujte: Jména živých, která v jednotném čísle na konci mají spoluhlásku, rostou v množném čísle o úzkou samohlásku *i*.

Dub-duby. Tulipán-tulipány. Nebozez-nebozezy. Střevíc-střevíce. Stůl-stoly.

Pozorujte: Jména neživých věcí, která v jednotném čísle na konci mají spoluhlásku, rostou v množném čísle o samohlásku *y* neb *e*.

Koza-kozy. Moucha-mouchy. Ošyka-osyky. Řeka-řeky. Truhla-truhly.

Jablko-jablka. Slovo-slova. Rádlo-rádlá. Hovado-hovada. Zvíře-zvířata.

Pozorujte, jak se proměňuje v množném čísle koncovka *a* v *y*, *o* v *á*.

Slovo: Pán stojí v jednotném, slovo: páni stojí v množném čísle, a t. d.

Postavte dle těchto vzorů do množného čísla:

Jména domácích zvířat. (Slab. 13.)
(Čítan. 59.)

79. Jména ptáků a ryb. (Slab. 22.)
(Mluv. 63. 64.)

80. Jména stromů. (Slab. 18. Mluv. 65)

81. Jména květin. (Slab. 32. Mluv. 70.)
 82. Jména řemeslníků. (Slab. 16.)
 83. Jména řemeslnických nástrojů.
 (Slab. 5.)
 84. Jména jídel. (Slab. 7.)
 85. Jména oděvu a obuvi. (Slab. 6.)
 86. Jména staveb v městech a ve ves-
 nicích. (Slab. 21.)
 87. Jména domácích náradí. (Slab. 2.)
 88. Jména školních věcí. (Slab. 1.)
 89. Jména lidí podle vzrůstu a věku.
 (Slab. 10.)
 90. Jména lidí podle živnosti a stavu.
 (Slab. 12.)

Jmeno přídavné.

91. Šípek červený. Krev červená. Víno červené. Řekněte a napište: Jaká jest podle barvy červenka? modřenka? Jaký havran? Jaká kavka? Jaké uhlí? Jaký sníh? Jaká křída? Jaké vápno? Jaký list? Jaká tráva? Jaké zelí?

92. K podstatným jmenům: vůl, vlk, jelen, sova, zajíc, liška, prase, kočka, ovce, ježek, — přidejte, kam by patřilo, jedno z těchto slov: rychlý, chytrá, loudavý, špinavé, bázlivý, lhtavý, bodlavý, slepá, mlsná, tichá.

93. Čtete v čítance článek 45. Zrak, a vypište slova, která znamenají, jaké jsou věci podle oka (pohledu), a přidejte je k jiným podstatným jmenům, ku kterým by se dobře hodila.

94. Čtete článek 46. Barvy, a vypište slova, která znamenají, jaké jsou věci podle

barvy, a přidejte je k jiným jmenům věci, které bývají takové barvy.

95. Čtete článek 53. **Chuť**, a napište všelike věci, jaké bývají podle chuti.

96. Z článku 52. **Cit**, vypište slova, která znamenají, jaké jsou věci podle hmatu (citu), a přidejte je ke jmenům takových věci, které se hmatem rozeznávají dají.

97. Říkáme: **Vůl silný** — voli silní. **Rána silná** — rány silné. **Víno silné** — vína silná. **Vepř divoký**, kočka divoká, zvíře divoké. **Vepři divocí**, kočky divoké, zvířata divoká. **Holub čistý**, labuť čistá, prase nečisté; — holubi čistí, labutě čisté, prasata nečistá.

Silný dub — silné duby. **Silná kláda** — silné klády. **Silné dřevo** — silná dřeva. **Vysoké vrchy**. **Vysoké hory**.

Která z těch slov stojí v jednotném, a která v množném čísle?

98. Člověk slepý, chromý, hluchý, starý, nahý, chudý neb nuzný jest ubohý.

Lidé slepí, chromí, hluchí, staří, nazí, chudí neb nuzní jsou ubozí.

Připomenutí. Kdy se proměňuje *r*, *h*, *ch*, *d*, *n* na *ř*, *z*, *š*, *d'*, *ň*? (Mluvn. 31).

Každý žák má býti poslušný, tichý, pozorný, pilný, povolný, trpělivý, mírný, přívětivý, dobrý.

Jací mají býti všickni žáci?

Postavte svrchu položenou průpověď o žáku do množného čísla.

99. Ovoce býti může: Štěpné, plané; zralé, nezralé; rané, pozdní; letní, zimní; visuté, padané, čerstvé, nahnilé; sušené, nakládané, jadernaté, peckovité.

Jaké mohou býti třešně? jaká — jablka?

100. Jména přídavná znamenají, jaké jsou osoby neb věci.

Vyhledejte jména přídavná z toho článku v čítance, kde jste nedávno četli, a udejte je v jednotném i v množném čísle se jmény podstatnými, ku kterým přidána jsou.

Časoslovo: Jsem a zájmeno osobné.

101. Co jsem já? — Co jsi ty, Josefe N.? — Co jest Václav N.? — Co že je on? — Co jsme my? — Co jste vy na první stolici? — Co jsou oni na poslední stolici? Pozorujte slova:

Já—ty—on—my—vy—oni.

Jsem—jsi—jest—jsme—jste—jsou.

Pozorujte: Řeknu-li: já, stojí to slovo *já* na místě mého jména.

Každý z vás říká druhému, s kterým mluví: ty; a třetího jmenuje: on (ona) na místě jejich vlastních jmen.

Slova: já, ty, on stojí na místě jiných osobných jmen, a jmenují se zájmena osobní. — Řeknu-li: já, ty, on (ona), rozumím jen jednu osobu; slova: já, ty, on, stojí v jednotném čísle.

Řeknu-li: my, vy, oni (ony), mluvím o mnohých osobách. Slova: my, vy, oni (ony) stojí v množném čísle.

102. Jest ráno. Byla noc. Bude poledne.
 Jest poledne. Bylo ráno. Bude večer.
 Jest večer. Bylo poledne. Bude noc.
 Jest noc. Byl večer. Bude jitra.

Řeknu-li: Dnes jest den. Včera byl den.
 Zejtra bude den; vyslovil jsem přítomný,
 minulý a budoucí čas.

103. Bůh jest—byl—a bude vždy —
 všemohoucí, vševědoucí, všudypřítomný, svatý,
 — a jaký ještě jest, byl a bude?

Vypište vlastnosti Boží, které znáte
 z katechismu.

104. Abel byl pastýř. Kain byl rolník.
 Noe byl lodník. David byl král. Goliáš byl
 obr. Eliáš byl prorok. Sv. Pavel byl apoštol.
 O jakém čase zde se mluví?

Napište, kdo byl také pastýř, král, prorok,
 apoštol?

105. Abel byl pobožný. Kain byl závis-
 tivý. Abraham byl nábožný. David byl malý,
 Goliáš veliký. Jaký byl Esau? Jakub? Jidáš
 iškariotský? Herodes?

Řekněte a pořádně to napište.

Časoslova.

106. Každý den ve škole čteme, počítáme,
 píšeme a učíme se správně mluvit. Co jsme
 dělali ve škole včera? ráno v první, druhou
 hodinu? co odpoledne v první a druhou hodinu?
 Co děláme dnes? Co budeme zejtra dělati?
 Co budou všickni hodní žáci dělati? Co bude
 každý z vás dělati?

Když mluvíme o včerejšku — o dnešku — o zejtrku — o jakém čase mluvíme?

V jakém čase stojí slovo:

četli jsme — čteme — budeme čísti,
počítali jsme — počítáme — budeme počítati,
psali jsme — pišeme — budeme psáti,
mluvili jsme — mluvíme — budeme mluvití,
učili jsme se — učíme se — budeme se učiti.

Slova ta jsou časoslova.

Napište, co doma děláváte?

107. Co ty Karle N. děláš? Karle, co dělá tvůj spolužák Antonín?

Já čtu, počítám. — Antonín čte, počítá.

Když se praví, co jeden dělá, stojí časoslovo v jednotném čísle. Když se praví, co mnozí neb všickni dělají, stojí časoslovo v množném čísle.

Napište: co dělá tesař sekerou? hoblíkem?

Co dělají tesaři sekerou? hoblíkem?

Co dělali také v jiný všední den? a co budou dělati v budoucí dni?

Vypište, co jiní řemeslníci dělají? (Slab. 16.)

108. Co titěž řemeslníci dělali?

109. Co titěž řemeslníci dělali budou?

110. Čtete z čítanky článek 47. Klid a hnutí, a vyhledejte tam časoslova, a napište odpovědi na otázky: Jak se pohybují červi, hadi, žáby, ryby, ptáci, zajíci, krávy, koně a lřihata?

111. jak se titěž živočichové vždy pohybovali? a

112. jak se titěž živočichové pohybovati budou?

O b s a h.

Oddělení první.

	Strana		Strana
1. Cesta do školy	3	23. Nepřivlastňuj si, co ti nepatří!	22
2. Rodiče a děti	4	24. Stromořadí	23
3. Vázané	—	25. Nemoudrá žádost	—
4. Stvoření světa	5	26. Muchomůrka	24
5. Sucho	6	27. Žalobnice	—
6. Moudrost Boží	7	28. Lhář	25
7. Pán Bůh dobrý je	8	29. Posměvač	26
8. Bůh všechno vidí	—	30. Dráteník	27
9. Neděle	9	31. Domov. Vlast. Národ. Říše	28
10. Bůh všude přítomný	10	32. Radosti všech	29
11. Modlitba chudobného dítěte	11	33. Rudolf z Habsburku	—
12. Louka	12	34. Povodeň	30
13. Pěstounka	13	35. Přehlídka vojska u Ve- rony	31
14. Skřivánek	14	36. Vrchnost	—
15. Člověk mluví, Pán Bůh mlčí	15	37. Církev	34
16. Modli se a pracuj!	16	38. Svätý Cyrill a Metoděj	35
17. Nikdo bez práce neje koláče	17	39. Svatopluk a Bořivoj	36
18. Mravenec	18	40. Synové Svatoplukovi	37
19. Klasy	19	41. Svätý Václav	38
20. Bratr a sestra	—	42. Sv. Vojtěch a sv. Štěpán	40
21. Trpělivost	20	43. Modlitby Malých	41
22. Moje a tvoje	—	44. Jmeno Maria	44

Články v oddělení prvním nemají se mluvnicky rozbirati, ale jen dle pouhého smyslu vykládati, a do srdce i v paměť školákům vštěpovati.

Oddělení druhé.

	Strana		Strana
45. Zrak	46	68. Borový stromček	66
46. Darvy	47	69. Bezzubá kočka a slepý pes	69
47. Klid a hnutí	48	70. Co jest bájka?	72
48. Sluch	—	71. Rostliny	73
49. Hlasy zvířat	49	72. Nerosty	74
50. Hlasyky řečí	50	73. Krajiny, Díly světa, Moře, Reky	75
51. Ůch	52	74. Části rakouské říše	76
52. Cít	—	75. Den a noc	77
53. Chuf	53	76. Jaro	79
54. Duše	54	77. Leto	80
55. Tělo	55	78. Podzimek	—
56. Hlava	—	79. Zima	81
57. Ruce	56	80. Čas	82
58. Nohy	57	81. Píseň ranní	83
59. Zvířata štvornohá	58	82. Večerní	84
60. Ptáci	59	83. Holubička	—
61. Přolétavé ptactvo	60	84. Píseň májová	85
62. Hus a kachna	61	85. Pasačka	—
63. Čáp čili bohďal	62	86. Hra na vojáky	86
64. Ryby	63	87. Přířlovi	87
65. Hmyz	64	88. Hádanky	89
66. Čmel a včela	—		
67. Kocourek a veverka	66		

Petrklíč. Ubrus. Komáry. Čermák. Pohádky. Rákos. Vrána. Žádný krok, samé skoky. — Kohout. Hlemýžd' (slimák, šnek). Stůl. Rak. Pavouk. Včela.

Články z oddělení druhého ustanoveny jsou k mluvnickému rozbrání.

Počátky mluvnice a pravopisu.

O písmenách.

Samohlásky. §. 1—8. Strana 92.

O slabikách.

Dvojhásky. §. 9. Strana 94.

Spojhlásky §. 10—31. Strana 95.

O dělení slov na slabiky §. 32—45. Strana 100.

O slovech.

Jmeno podstatné §. 46—77. Strana 105.

Jednotné a množné číslo §. 78—90. Strana 109.

Jmeno přídavné §. 91—100. Strana 110.

Časoslovo: jsem a zájmeno osobné §. 101—105. Strana 112.

Časoslova §. 106—112. Str. 113.

